

« ԳՍԴԹԱՀԱՅ ՏԱՂԵՐ » ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ԹԻԻ 1

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՅՈՎՀ. ՀԱՄԲԱՐՉՈՒՄԵԱՆ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ԿՈՂՈՊՈՒՏԸ

(ՆՈՐԱՎԷՊ)

ԳՐԵՑ՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՀԱՄԲԱՐՉՈՒՄԵԱՆ

~~ԳՐԱԿ ԹԻԻ 1~~

Ե. Դ. 4

Տ Պ Ա Գ Ր. Հ Ա Յ Կ Ս. Բ Ի Ի Ր Ա Տ

Ա Ղ Ե Ք Ս Ա Ն Դ Ի Ր Ի Ա

1938

493

«ԳՍԱԴԹԱՀԱՅ ՏԱՂԵՐ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ԹԻԻ 1

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՅՈՎՀ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

891.99
Հ - 20

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ԿՈՂՈՊՈՒՏԸ

(ՆՈՐԱՎԷՊ)

— o —

ԳՐԵՑ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

— o —

ՆԵՐՍԷՍ ՂԵԶԻԿԵԱՆ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
NERSSES GHAZIKIAN
ALEXANDRIE

A 57195

Տ Պ Ա Գ Ր. Հ Ա Յ Կ Ս. Բ Ի Ի Ր Ա Տ
Ա Ղ Ե Ք Ս Ա Ն Դ Ր Ի Ա
1938

ՀԱՅ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ՆԵՐՍԷՍ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ԿՈՂՈՊՈՒՏ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Հայ մամուլը ահազանգ կը հնչեցնէ գրական երկերու ամլութիւնը աւետող, հակառակ որ հրապարակը ողողուած է օտարազգի մեծ գիտնականներու գլուխ-գործոց երկերու թարգմանութիւններով:

Թէ ինչո՞ւ. որովհետեւ անոնք չեն խօսիր հայու հոգիին, չեն մտերմանար անոր զգացումներուն հետ:

Մեծ եղեռնը՝ ո՛չ միայն քամեց հայուն արիւնը, այլ կոտորեց անոր գրիչը՝ առանց փոքր ինչ խղճաւ հարելու:

Անվերադարձ կորան հայոց մտքի աստուածները:

Յաւակնութիւնը չունիմ երբեք պակաս մը լըրացնելու. գրիչս շատ է տկար: Սակայն, ինչ որ մեր երբեմնի պաշտելի գրականութեան անմահ հերոսներու յիշատակը յարգած ըլլալու, անոնց անձանօթ գերեզմաններու վրայ խուսկ մը ծխած ըլլալու պարտականութիւնը՝ զիս կ'ստիպէ անոնց շաւղին հետեւիլ, կարողութեանս ներած չափով, որպէս **անոնց անարժան մէկ աշակերտը**, կը ձեռնարկեմ օրուան հարցերը շօշափող մատենաշարի մը հրատարակութեան, «Գաղթահայ Տաղեր» անունով:

Այն հաւատքով, որ անոնց անմահ հոգիները պիտի ներշնչեն զիս առաջնորդելու համար անփորձ քալերս՝ դէպի յաջողութիւն, և սիրելի աղգս ալ պիտի քաջալերէ զիս իր գնահատումներով:

ՅՈՎՀ. ՀԱՄԲԱՐՉՈՒՄԵԱՆ

Աղեքս. 1 Յուլիս 1938

Ե Ր Կ ՈՒ Խ Օ Ս Ք

Ազնիւ ընթերցող,

Վերածնող հայութեան մէջ, տարիներէ ի վեր հրատարակչական միութիւն մը կազմելու գաղափարը մնաց զժբազդաբար ի ձայն բարբառոյ յանապատի: Ներկայիւս «Գաղթահայ Տաղեր» մատենաշարը, որ լոյս տեսնել սկսաւ իր բոլորովին նոր վէպերու և անտիպ կարեւոր երկերու շարքով, յուսով եմ որ մէկ մանրանկարը պիտի ըլլայ վերև յիշուած ու չիրականացած հրատարակչականին այդ ուղղութիւնով հանրութեան օգտակար հանգիստնալու փափաքով՝ կը խոստանանք յետագային աւելի ընդարձակել մեր գործը, եթէ գրականասէր հայութիւնը գնահատէ և զօրավիգ հանգիստնայ մեզի, առիթ տալով նաև հրատարակելու նոր սեւրունդի ստեղծագործութիւններէն անտիպ սպասող բաղմաթիւ երկեր, որոնց համար, մեր գրքի կողքին վրայ մանրամասն հաշիւ տանք պիտի հրապարակաւ:

Այս զգացումով հետաքրքրուող ազգայինի մը հանգիստուն իսկ մեզ պիտ շնորհէ վարձատրուած ըլլալու գոհունակութիւնը, և առիթ տայ մեզի ընթացք տալու նաև՝ ուրիշներու անտիպ երկերէն ալ մեր մատենաշարին մէջ հիւրընկալելու:

Յ. Հ.

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՆԻ ՄԱՐԴԸ

Համաշխարհային ընդհանուր պատերազմի արհաւիրոտ տարիներուն, երբ վայրենացած էին մարդիկ և արիւնարբու գաղաններու նման բանականներ կազմելով իրարու վրայ կը յարձակէին՝ զիրար բռնաբռնելու, զիրար յօշոտելու մօլոցքով, և երբ համայն ազգեր դժոխքէն ծնունդ առնող մահա ստուեր ուրուականներու հանգոյն գրոհ կու տային դէպ առաջ՝ կատաղի ոստումներով, իրենց ուղիին վրայ ամէն ստեղծագործութիւն ոչնչացնելու վրձնականութեամբ:

Այդ անիծեալ բիւր անիծեալ օրերուն,

Մարդկային ընկերութիւններէն հալածուած մարդ մը, հե ի հե փախուստ կուտար տառապալի աշխարհէն, իր նմաններէն և Օմար իյայեամի պէս կը ջանար ապաստան մը գտնել անդորր երկինքի մը տակ, հոն կարենալ քաւելու համար գէշ դարու մը մէջ ծնած ըլլալու իր սե ճակատագիրը:

Իւ ի՛նչ տաժանակիր չարչարանք, ի՛նչ անիւմանալի տառապանք և որքա՛ն որքա՛ն սրտաբուխ աղօթքներ իր Աստծոյն մինչև որ կը հասնի նա իր նպատակին և գարնանային պայծառ առաւօտ մը, ինքզինքը կը գտնէ փարաւոններու աղաա և հիւրընկալ երկրին մէջ:

«Փա՛ռք քեզ, Աստուած, կը գոչէ նա, երբ կ'ըզգայ թէ այլևս չկան զինքը հալածողներ. ու քաղա-

քի մը մօտիկ աւաղակոյտի մը վրայ ծնրադրելով,
ձեռքերը կը բարձրացնէ երկինք ու կը հառաչէ.

«Ներէ՛ ինձ, ո՛վ Աստուած, որ շատ անգամներ
ուրացայ Քոյ գոյութիւնդ, երբ տեսայ անմեղ հոգի-
ներու խոշտանգութիւնը՝ մեղաւորներու երկաթ կրունկ-
ներուն տակ, և կարծեցի թէ՛ Դուն բաւական ոյժ
չունէիր զիս փրկելու համար, երբ ես՝ Քեզի՛ կ'ա-
պաւինէի, մինչ իմ արիւնկդակ թշնամիներս՝ իրենց
հատու կացիւններով կուգային գանկս փշրելու, և
Դուն չէիր երևնար, եղաւ պահ մըն ալ որ Հարաշար
սխալելով, Քոյ պարտուած Աստուած մը ըլլալդ յայ-
տաւարեցի հանուր աշխարհի, ականատես ըլլալով
անխնայ սրախողխողումը՝ հաղարաւոր անմեղունակ
մանուկներու, երբ անոնք իրենց կաթնարոյր բա-
զուկները դէպի երկինք բարձրացուցած՝ Քուկին ա-
մենազօր օգնութիւնդ կը հայցէին, և Դուն, Քոյ
պայծառ արեգակի կիզիչ ճառագայթներով՝ անոնց,
քեզմով ծարաւած, սիրասուն աչքերը կը ծակծկէիր,
որպէս զի անոնք չի կարենան դիտել երկինքը՝ և
չի կարողանան նաեւ տեսնել Քեզ:

«Եւ սակայն, որքան ալ որ ուրացայ Քեզ,
որքան ալ որ ընդունեցի քոյ անդօրութիւնը և
որքան ալ որ ըսի թէ Դուն պարտուած մըն ես,
դարձեալ յաղթական սատանային օգնութեան չա-
պաւինեցայ:

Թէ ինչո՞ւ...

Ահա՛ Քոյ անհասանելի վեհութեան 7 գաղտնիքը՝
որուն լուծումը ընել կարենալ վիճակուած չէ մահկա-
նացունեւորու, և ո՛չ ալ մեղ թոյլատրուած է Քու
անսպառ համբերութեանդ իմաստը պրպտել:

Ազատեցիր կեանքս, Տէ՛ր, շնորհակալ եմ ատոր
համար, և վստահ եմ նաեւ, որ Քու անսահման կա-
րողութիւնդ՝ թոյլ պիտի տայ ինձի վերադրաւելու

նախկին հարստութիւն ալ, որ չար մարդիկ յափըշտակեցին Գու տեսողութեանդ առջև, և պիտի վերագտնեմ նաև իմ տոհմիս բարի համբաւն ալ, որ քոյ անարժան զաւակներդ՝ իրենց ատելութեան երկաթ շղթաներովը փշրեցին:

Ներէ՛, Տէ՛ր, ներէ իմ ամէն սայթալքումներս ու պաշտպանէ զիս...»:

Այս կարճ ու սրտաբուխ աղօթքը ընելէ ետք, թեթևցած սրտով ոտքի կ'ելլէ, և իր ճամբորդի խուրճինը առնելով ուսին կը մտնէ քաղաք:

Այդ մարդը՝ մեր վաղեմի ընկերներէն, մեծա-հարուստ Աբրահամ աղան էր, և կռնակին բեռն ալ իր ամբողջ հարստութիւնը, որ՝ ոչ այլ ինչ էր, եթէ ոչ իր երկու կիսամերկ աղջնակները՝ այնպէս դասաւորուած իր ետին՝ որպիսին անապատաբնակ արաբուհիները՝ կը փորձեն երբ ճամբորդութիւն մը կը կատարեն:

Զարմանալի էր սակայն տեսնել դեռ եւս Աբրահամ աղայի ֆիզիքական քաջառողջ կողմը՝ հակառակ անոր հոգեւին ընկճուած ըլլալուն:

Նա կը պահէր դեռ իր անեղ կերպարանքը, բարձր հասակը, և խօսելու համողիչ ու հրամայող շեշտը:

Նա ունէր նաև թաւ ու խիտ յօնքերու տակ թաղուած պճլտացող աչքեր, որոնք փայլունու-թեան տարբեր շողով մը կը ցոլային. և արեւակէզ այտերուն վրայ տարածուէն երկար պիսիւր, որոնք իրենց անյարդար վիճակին մէջ աւելի՛ փառաւոր և նոյնքան իրենց ալեծուփ ստուերովը վեհաշուք՝ ա՛լ աւելի պատկառելի կը դարձնէին իր համակրելի դէմքը:

Սակայն, աւա՛ղ, աշխարհը տարբեր էր այժմ, երկիրը՝ ի՛ր հմայքէն, մարդը՝ իր հաւատքէն պար-

պուլած էին իսպառ. և արժանիքը՝ նիւթականացած, ի հաշիւ ստամոքսի:

Ո՞վ արժէք պիտի ընծայէր Աբրահամ աղայի բարի երեւումին, անոր ողջ առողջ մնացած ըլլալուն, անոր վեհ կերպարանքին և երկար-երկար պեխերուն, քանի նա չէր կարողացած իր հետ բերել իր անսպառ հարստութիւնը՝ քանի նա պարապ դրսեւորուի էր որ կը ներկայանար հանրութեան:

— Է՛հ, բարո՞ւ, հազար բարով է եկեր, կ'ըսէր իր նախկին ծանօթներէն մին հետաքրքրութեամբ, ըսէ՛ նայիմ դրսեւոր դրամ ունի՛:

— Եթէ կարող ես դուն տուր անոր, մարդուկը մե՛րկ եկած է հոս, կը պատասխանէր իր խօսակիցը:

— Քանի որ այդպէս է, բարի ճանապարհ չմաղթէ՞ք նրան, կ'ընդմիջէր ուրիշ մը:

Այսպէս, ո՛չ ոք հետաքրքրուեցաւ իրմով, և ոչ ալ ինք ցանկաց ուրիշներու հետ յարաբերուելուն հաստատել:

Քաջատեղեակ ըլլալով աղքատ մարդու խօսքի արժէքին, միշտ հեռու մնաց ընկերութիւններէ, ու ապրեցաւ առանձինն՝ իր փայտաշէն ու խոնաւ խըցիկին մէջ:

Նա բիւր-բիւր անգամ նախամեծար համարեց այդ չարքաշ կնանքը, քան թէ օգնութիւն մուրալ ա՛յն մեծ մարդերէն, որոնք ժամանակին, նոյն օգնութիւնը մուրացեր էին իրմէ և ինք ամենայն հաճոյքով և առատօրէն գոհացուցեր էր զանոնք:

Աբրահամ աղան չէր տրտնջար իր այս վիճակէն. յիսուն տարեկան իր կեանքին տեւողութիւնը՝ բազմագոյն հանգրուաններով՝ վարժ էին ըրած զանի ամէն տեսակ զրկանքներու, չարչարանքներու և նոյն իսկ անօթութեան...

Սակայն կը պատահէր շատ անգամներ ալ, որ

երբ իրիկունը ձեռնունայն տուն կը դառնար ու կը հաւաքէր մանկլաւիկները իր շուրջը, չոր հացի փշրանքներ բաժնեկու ժամանակ՝ լսելով անոնց անմեղ արտունջը դիտելով անոնց գլխիկոր ու ուղորմելի կերպարանքը, ի սրտէ արիւն կը քամէր, կը յիշէր իր նախկին բարեկեցիկ ապրումները, կը բաղդատէր անտանելի ներկային հետ, և առանձնանալով՝ դառնապէս և երկա՛ր երկար կ'արտասուէր:

Այսպիսի գէշ օրին մէկն ալ, ամբողջ գիշերը լալով ու ողբալով անցկացնելէ յետոյ, առաւօտուն շատ կանուխէն արթնցած՝ էրբ ըստ սովորութեան տունէն դուրս կ'ելնէր իր առօրեայ գործին երթալու համար, նա աւելի՛ աշխոյժ կ'երեւէր և աւելի՛ աւճապարանք ցոյց կար իր քալուածքին մէջ:

Միանգամայն նա հազիւ լսելի ձայնով կը մրթմըրթար իւրովի:

— Խե՛ր ըլլայ, կ'ըսէր, բարի երազ մըն է, առիթը փախցնելու չեմ, և այսօր իսկ պէտք է անպայմա՛ն լիճակահանութեան տոմսակ մը գնեմ:

Այս հաստատ որոշումով, ձեռքը խոթեց տաբատին գրպանը, հաստատելու համար թէ՛ արդեօք ունեցած դրամը պիտի բաւէ՞ր: Ու գտաւ հինգ դահեկաննոց արծաթ դրամ մը:

Երկար երկար դիտեց փայլուն մետաղին վերայ, ասդին դարձուց, անդին դարձուց և դարձեալ սկսաւ մեծախօսել:

— Երեք օխա հացի դրամ, ճի՛շդ ու ճի՛շդ երեք օխա մէկ օրուայ սև հացի և աւելցած կէս դահեկանով ալ՝ օխա մը սոխի դրամ միայն... որը պէտք է ըլլայ մեր այս օրուայ կերակուրը:

Եւ, Աբրահամ աղան իրաւունք ունէր. իր հայրական պարտականութիւնը կ'ստիպէր զինքը նախ՝

իր զաւակներուն համար հաց ճարել ամէն բանէ առաջ, իր գողտրիկ, սիրուն զաւակներուն համար, որոնք՝ սրատուած անուանի հսկայ գերդաստանի մը վերջին մնացորդներն էին, իր անուան միւրասխորն երը և որոնք անօթի մնացեր էին այն գիշեր....

Ուստի, միտքը փոխեց, դրամը դարձեալ սահեցուց իր գրպանը, ու ճամբան շարունակեց:

Հազիւ թէ քանի մը քալլ յառաջացեր էր նա, երբ նոյն օրուան տեսած երազը՝ իր տեսողութեան առաջ պատկերանալով սկսաւ տանջել իր ուղեղը:

— Բարի երազ մըն է տեսածս, կրկնեց, ինչո՞ւ առիթէն չօգտուիմ, ինչո՞ւ գոնէ տարին անգամ մը չփորձեմ բախտս, գուցէ ես առաջոյն պէս բախտաւոր ըլլալու համար ծնած եմ, ու բախտը չհետապնդելուս համար է որ ինէ խոյս կուտայ:

Մինչ Աբրահամ աղան իր մտածումներուն մէջ կլանուած, որոշում մը տալու դժուարին հարցին շուրջ կը տատամսէր, ձեռքը ինքնաբերաբար կ'ուղղուէր ա'յն գրպանը, ուր կը գտնուէր իր ամբողջ հարստութիւնը եղող 5 դահեկաննոցը, և բաց օդին կը հանէր:

Երբ իր ակնարկը ձեռքին մէջ եղող դրամին հանդիպեցաւ, վերստին մանրակրկիտ զննութենէ մը անցուց, քարի մը զարնելով ձայնը փորձեց ու շարունակեց:

— Գէշ դրամ ալ չէ եղեր, ինչուս է պէտք, չահելուն քով՝ կորսնցնելն ալ կայ. հարստանալուն քով՝ զաւակներուս ուտելիքը վրայ տալն ալ կայ. ձգեմ Աստուծոյ, ինչպէս որ կ'ուզէ այնպէս վճռէ ու ընէ իր բարի կարգադրութիւնը, և ես երթամ գնելու իմ հացը:

Սակայն հազիւ թէ այս բառերը թռչեր էին իր

շրթներէն, նա լսեց հանդիպակաց փողոցէն դէպի իր կողմը եկող արաբ տղեկի մը աղմկայոյզ կանչը :

Յնցոտիներու մէջ, բոպիկ, այս ողորմելի տղեկը՝ տրցակ մը թուղթ բռնած ձեռքին, կը վազէր աջ ու ձախ, և ո՛ւր որ գլխարկաւոր, մաքուր հագուած պարոն մը, կամ ձեռքը պայուսակով տիկին մը տեսներ, կ'երկարէր թուղթի տրակը անոնց, անոնց աչքերուն մէջ խոթելու աստիճան մօտիկ, ու կը պոռար միանգամայն

— Այսօրուան մեծ վիճակահանութեան առաստաղին պարգեւը՝ բացառաբար հաղար ոսկի է, հէ՛յ, աչքերնիդ բացէ՛ք մի՛ վախցնէք առիթը, ուտելով չի՛ հատնիր, երկու հարիւր ոսկի չէ՛, հաղար է, հաղար ոսկի՛....

Շատեր իրենց աճապարանքին մէջ, մինչև իրենց քիթը մտնող տղեկը անտարբերութեամբ գետին կը տապալէին և իրենց ճամբան կը շարունակէին :

Տղէկը՝ չէր յուսահատեր, գնդակի մը պէս դարձնալ վեր կը ցատքէր ու մօտենալով վայելուչ հագուստներ ունեցող կնոջ մը.

— Տիկի՛ն, կ'ըսէր եկուր թուղթմը ա՛ռև բաղդըդ փորձէ՛, հինգ դահեկան միայն տոմսակի գինը :

— Ես դրամի պէտք չունիմ, պատասխանեց կինը՝ մէկդի հրելով տղէկը և արհամարհանքով, շարունակեց իր ճամբան :

Տոմսակ վաճառողը հետզհետէ մօտեցաւ Աբրահամ աղային ևս, սակայն հին հագուստներ հագուած այդ աղքատ մարդուն արժէք չտուաւ ու անցաւ աւելի բարձր ձայնով պոռալով .

— Հաղար ոսկի կը ծախեմ հինգ դահեկանի փոխարէն,

Աբրահամ աղային սիրտը թունդ ելաւ, այնպէս զգաց թէ իր բաղդը մինչև ոտքին էր եկած ու խոյս կուտար....

Չարաճճի վաճառորդի սուր կանչը, վաղ առաւօտեան քաղաքի լռութիւնը ծակող, խոշոր ծակ մը ևս բացաւ իր սրտին։

Ալ չկարողացաւ համբերել, ու իր հոգին ճզմող զօրաւոր զգացումէ մը մղուած՝ իսկոյն ետե դարձաւ ու կանչեց։

— Եկո՛ւր հոս, տղա՛յ, եկո՛ւր նայիմ։

— Տոմսակավաճառը իր կարգին ետ դառնալով վազն ի վաղ իր քով եկաւ։

— Հրամմեցէ՛ք, տէր իմ, ըսաւ, ահա՛ այս թուղթը, տե՛ս թիւը, տո՛ւր հինգ ղրուղը ու իրիկ ուան գնա՛ հաղար ոսկին գանձէ՛։

Արդեօք Աստուած կը խօսեցնէր զանի։

Աբրահամ աղան տոմսակը առնելով տղեկին ձեռքէն, խոր քննութենէ մը անցուց։

— Աստուած վկայ, պիտի շահիս, կրկնեց տղան դարձեալ, հաստատ չեշտով մը։

— Լաւ թիւ է. փափսայ Աբրահամ աղան, և առանց այլեւ դրամին վրայ նայելու, հինգ դահեւ կանոցը ակամայօրէն և մեքենաբար ոահեցուց տոմսակավաճառի ափին մէջ, որը գրպանելով, ուրախ վաղքով մը իսկոյն հեռացաւ իր քովէն. ինք ևս տոմսակը խնամով ծալլել ու գրպանելէ յետոյ, ինչ որ մտածեց, դարձեալ ետ դարձաւ դէպի տուն, կանչեց իր մեծ աղջիկը ու ըսաւ անոր։

— Աղջիկս. ես պիտի չգամ այսօր, մինչև իրիկուն համբերութեամբ սպասեցէ՛ք և աղօթեցէ՛ք, որպէս զի, շնորհիւն Աստուծոյ ես ձեզի աղուոր կերակուրներ ու անուշեղէններ բերեմ, չը՞լլար։

— Կ'ըլլա՛յ, հայրիկ։

— Պատմութիւններով և հէքեաթներով ջանա զբաղեցնել քոյրիկներդ, որպէսզի...

— Հասկցա՛յ, հայրիկ, հասկցա՛յ։

Եւ Աբրահամ աղան տրոփիւն սրտով մեկնեցաւ իր առօրեայ գործին, ինքս ևս չհաւատալով թէ՛ հէք ետթնեցով կարելի պիտի ըլլար անօթի բազմու թիւններ կուշտ պահել օրերով:

Բ.

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

ԵՒ ԻՐ ԸՆՏՐԵԱԼՆԵՐԸ

Սատանային ականջը թող խուլ ըլլայ և թող կուրանան ու իրենց նախանձն պայթին չար աչք ունեցող բոլոր, բոլոր թշնամիները:

Նոյն օրն իսկ արար աշխարհ կ'իմանայ չափազանց բարի լուրը:

Աբրահամ աղայի բաղդին զարտուղած անիւը՝ դարձեալ շիտակին էր դարձած և այն օրուան մեծ վիճակահանութեան առաջին պարգեւը՝ հազար ոսկին ինքն էր չահած:

Ուլքե՞ր էին անոնք, որոնք՝ կ'ըսէին թէ Աբրահամ աղային հետ մարդ չի հետաքրքրուի, ընդհակառակը ամէն ոք իրմով է որ կը զբաղուի այժմ:

Ինքն է ընտրուած Ազքատախնամ Մարմնոյ Նախագահը:

Ամուրի հարսներ, ամենուրեք անոր համար գովասանքներ կը հիւսեն՝ օրհնելով իր անունը.

— Աստուած երկար կեանք տայ, եկած չեկած, աղքատները դրամի երես տեսնել սկսան:

Ինքն է այժմ Եկեղեցւոյ Գանձապահը:

Ծերունի մայրեր, ուր որ մտնեն ու ելլեն անոր անունը կը հոլովեն իրենց խօսակցութեան ընթացքին՝ կրկնելով միշտ.

— Եկեղեցին Աստուծոյ տունն դարձաւ այս մարդուն շնորհիւ:

Ինքն է եղած, վերջապէս, Թաղական Խորհուրդի անդամներէն ամէնէն պատկառազդուն, և իր խօսքը կշիռ ունի ամենուրեք:

* * *

Աբրահամ աղան, Թաղական ժողովի մասնակցութեան առաջին օրն իսկ, երբ կանանչ սեղանին շուրջ իր աթոռը դրաւեց, հանգիստաւորապէս յայտարարեց իր պաշտօնակիցներուն, թէ իրենց պարտքն էր մեղմել ազգին բիւր ցաւերը՝ օգնելով բոլոր կարօտներուն և բժշկելով բոլոր այն աղքատ հիւանդները, որոնք կը տառապին առանց դեղի ու բժիշկի:

Այդ միջոցին ուրիշ մը առարկեց ըսելով՝ թէ իրենց եկամուտը հազիւ կը բաւէր դպրոցի և եկեղեցւոյ բազմածախս պէտքերուն և թէ իրենք Աղքատախնամի պաշտօնեաներ չէին կարող ըլլալ:

Այն ատեն Աբրահամ աղան ոտքի ցատքելով՝ սկսաւ պոռալ իր հակառակորդի երեսին, թէ՛ դըպրոցն ու եկեղեցին չեն կարող պատճառներ դառնալ. որպէս զի աղքատները միշտ անօթի մնան և հիւանդներն ալ մեռնին առանց դեղի ու դարմանի:

Եւ իր գաղափարը աւելի ընդլայնելով՝ շարունակեց.

— Երեսփոխա՛ն մը, որ կոչուած է իր ազգը դէպի բարին առաջնորդելու նուիրական պաշտօնին, պարտի տեղեակ ըլլալ անոր մէջ եղող աղքատներու չարքաշ կեանքին: Պարտի նաեւ տեղեակ ըլլալ հարուստներու շռայլ կենցաղին, իր պարտականութիւնը գիտակցօրէն կարենալ կատարելու համար:

«Իսկապէս լաւ է հարուստ ըլլալ. սակայն՝ ըսէք

խնդրեմ, ո՞վ կը ցանկայ կամաւոր աքքատ մը ըլլալ. Զեզմէ ոմանք անշուշտ պիտի հարցնեն թէ Ազգը ի՞նչ յանցանք ունի եթէ մարդ մը աղքատ է ծնած, առանց խորհելու թէ կարելի է որ այս օրուան հարուստը վաղը յանկարծ աղքատ դառնայ, և նմանապէս այսօրուան աղքատն ալ՝ բաղդի խաղով մը, վաղը մէկէն հարուստ ըլլայ. միթէ կեանքը ինքնին արդէն բնութեան մէկ խաղը չէ՞ :

«Ո՞վ է որ հարուստը հարուստ և աղքատն ալ աղքատ ստեղծած է :

«Կարծէ՞ ուրեմն որ մարդ մը հարուստ ծնած ըլլալուն համար ըլլայ նաև մեծանձն ու գոռոզ :

«Երբէ՛ք, ընկերներ, ո՛չ երբէք, նամանաւանդ մեզ երեսփոխաններուս համար պէտք չէ տարբերենք հարուստն ու աղքատը :

«Ուստի, նախ քան մեր դործի սկսելը, մեր առաջին գործը պէտք է ըլլայ աշխարհի սոյն անարդարութիւնը հաշտեցնել, անոր երկու անհաւասար եզրերը միացնելով մէկ բառի մէջ «ճակատագիր» :

«Ճակատագիրը ի ծնէ մարդուն կեանքին հետ շաղկապուած նիւթ մըն է, անոր արեան մէջ նեւրարկուած հեղուկ մը և անոր հոգւոյն մէջ միասնաբար ապրող անտեսանելի ոյժ մը, որուն հետ խաղալ կը նշանակէ անտեսել կեանքն իսկ. և եթէ կը գտնուին աշխարհի մէջ դեռ մարդիկ ալ, որոնք կ'անգիտանան անոր գոյութիւնը, այդպիսիք արդէն փայլուն զիրքի տէր, այն մեծանձն մարդոցմէ են, որոնք կ'արհամարհեն աղքատը, չի կատարելու համար այն պարտականութիւնը, զոր պարտին ընել անոնց» :

Երբ Աբրահամ աղան իր խօսքը լնցուց, իր ընկերներէն մէկը, որ միանգամայն ազգային դըպրոցի տնօրէնն էր, վեր ցատքեց. անոր համարձակ

շարժուձեւերէն և լիաթոքն առողջանութենէն յայտնի
կ'ըլլար թէ իր ըսելիքը որոտընդոստ պաշտպանու-
ղական մը պիտի ըլլար յօգուտ իր վարած դպրոցին:

— Դպրոց և եկեղեցի, մաքրի և հոգիի երկու
մեծ խորաններ, որոնց պահպանումը պարտաճանաչ
մարդկութեան. իմաստութեան, ու հաւարքի ոսկի
սիւները պէտք է կազմեն:

— Բանաստեղծութիւն ընելու համար չէ որ
աղղը մեզ հոս խմբած է պարոն, այլ գործ, ընդմի-
ջեց Արքահամ աղան վարժապետի խօսքը:

— Եւ որոնց պահպանումը և նամանաւանդ
զարգացումը, պէտք է որ ըլլայ երեսփոխաններու
սուրբ նպատակը, մեր հոգւոյն խէշալը:

— Անոնց համար շահու տարբեր աղբիւրներ
ստեղծեցէք, տուէ՛ք աքթատին իրաւունքը աղքա-
տին, այսինքն, ի՛նչ որ կայ աղգային սնտուկին
մէջ և եկեղեցի դացէք աղօթելու համար, որքան
շատ որ կարող էք, եթէ կ'ուզէք Աստուծոյ հաճելի
գործ մը կատարած ըլլալ:

Եւ սկսաւ առատօրէն բաշխել աղղային սնտու-
կի ամբողջ պահեստի գանձերը, ուղղին տուաւ
այնքան շատ, որքանով որ կարելի էր անոնց աչ-
քերուն լճացող արցունքը չորցնել:

Սակայն երբ վերջին դիմողներուն տալու բան չէր
մնացած այլեւս սնտուկին մէջ, իր հաղար ոսկիին
չի գիմեց, այլ խստիւ պատուիրեց իր ընկերնե-
րուն գաղտնապահ ըլլալ, բնաւ ժողովուրդին չըզ-
գացնել իրենց սնանկացած ըլլալը և առաջարկեց
անուղակի միջոցներով անոնց համար գրամ հաւա-
քել. ինչպէս զոր օրինակ, թատրերդութիւններ
սարքելով, վիճակահանութիւններ հրապարակ հա-
նելով, ևն, ևն:

— Ես ձեզի նախապէս չըսի՞ շրջահայեաց և հե-

56175
H
ռատես ըլլալ և ազգին գրամը կարեւորագոյններու
յատկացնել, պոռաց դպրոցի տնօրէնը բարձր ձայ-
նով ու շարունակեց.

կարգը այժմ իրենն էր.

— Դպրոցի պաշտօնէութիւնը անվճար մնացած
ըլլալով, վախ ունիմ թէ գործադուլի պիտի գիմէ
ի մեաս նոր սերունդին՝ մեր զաւակներուն: Եկե-
ղեցույ տէրաէրները արդէն սկսան այժմէն աղօթք-
ներուն կէսը կուլ տալ:

— Մենք ի՞նչ յանցանք ունինք, բողոքեց Ար-
րահամ աղան, այն պաշտօնէից համար, որոնք չու-
նին գիտակցութեան կոչումը իրենց նուիրական
պարտականութեանց, նման՝ գրեթէ բոլոր կին
էակներու, որոնք շատ հաճելի կ'ըլլան երբ իրենց
ամուսինները լեցուն գրպանով կը դառնան տուն,
և վայրկենապէս փոխուելով կը դառնան մէկ-մէկ
օձեր, երբ իրենց ամուսինները պարապ քսակով
տուն կուգան, առանց խորհելու թէ իրենց խեղճ
կողակիցները որքա՞ն արդեօք տառապեր, և իրենց
զլութիւնները հաղար քարերու զարկեր են այն օր,
երապանիկ մը կարենալ հայթայթելու համար, ու
չեն կրցեր:

— Ինչ ալ ըսէք պիտի չկարենաք արդարացնել
դուք զձեզ, քանի որ մենք միշտ ալ յանցաւոր ենք
անոնց իրաւունքը եղող ամսականին չի կարենալ
վճարելնուս համար:

— Ո՛չ, հաղար անգամ ո՛չ, պնդեց դարձեալ
Արրահամ աղան, յամառօրէն և միանգամայն վախ-
նալով օրէնքէ հասկցող իր պաշտօնակցի թշնա-
մանքէն, գաղտնի նշան մը ըրաւ անոր ու, «Քիչ

ԲՍՐԵՆՊԱՏԱԿ ԿՈՂՈՊՈՒՏԸ

մը առանձինգ լուվս կուգա՞ս, Տիար տնօրէն Ազգ. վարժարանի, րսաւ» :

Դպրոցի տնօրէնը ոտքի ելաւ :

Աբրահամ աղան զայն իր հետ առնելով անկիւն մը տարաւ, ու առանձնանալով փսփսաց անոր ականջին :

— Ինձ մտիկ ըրէք, սլ. Բրտնբուրգեան, նախ և առաջ իսկէական պայմանը պէտք է լաւ գիտնաք որ, շուք ազգային վարժարանի տնօրէն-ուսուցիչ մը ըլլալով չէք կրնար միանգամայն թաղական ժողովոյ անդամ ալ ըլլալ սա սահմանադրական օրէնքին հակառակ և կը հասկնա՞ք :

Պ. Բրտնբուրգեան կարմրեցաւ և յետոյ գոյնը նետելով, դէմքը չլաւի գոյն ստացաւ :

— Իսկ եթէ կ'ուզես մնալ նաև որպէս թաղական անդամ, ըլլալով հանդերձ դպրոցի տնօրէն-ուսուցիչ, չարունակեց Աբրահամ աղան, առաջարկ մը ունիմ քեզի :

Դպրոցի տնօրէնը չպատասխանեց թէև, սակայն՝ իր ականջները տնկելով՝ ուշադիր ունկնդրի մը կերպարանքը առաւ և աղերսախառն ակնարկները սեւեռելով, սպասեց անհամբեր :

— Կը հրամայեմ քեզ, ամողջացուց Աբրահամ աղան իր ըսելիքը, ընթանալ այն շաւղէն՝ ուսկից ես կը քալեմ, ու պաշտպանել ա՛յն տեսակէտները՝ զոր ես կ'առաջարկեմ, ահա այսչափ միայն, կարճ ու կտրուկ. կամ ինծի հետ և կամ դուրս. ո՛ր մէկը որ ընտրել ուզէք, աղատ էք :

Եւ առանց պատասխանի իսկ սպասելու, վերադարձաւ իր տեղը :

Պ. Տնօրէն ուսուցիչն ալ իր կարգին այսպէս յայտարարեց :

— Սիրելի պաշտօնակիցներ, կը տեսնեմ որ Պ. Աբրահամը կատարելապէս իր իրաւունքին մէջն է,

մենք չէինք կարող ազգին աղքատները և հիւանդները երեսի վրայ թողուլ՝ յօգուտ դպրոցին և եկեղեցիին, իսկ եթէ այսօր նեղ դրութեան ենք մատնուած, անոնց պատճառները պրպտելու համար ժամավաճառ ըլլալու փոխարէն՝ լաւ կ'ընենք եթէ դարձանի մը մասին խորհրդածել սկսինք իսկոյն։

— Ինչպէս որ առաջարկեցի արդէն, մեծ թատրերգութիւն մը սարքենք, փաստեց Արքայազան Գալան յաղթական շեշտով մը, գոյանալիք հասոյթովը բաւարարել կարենալու համար դպրոցի և եկեղեցւոյ պաշտօնէութեան պէտքերուն։

— Սակայն մենք այդ կերպը շատոնց փորձեր և միշտ ալ վնասով ենք դուրս եկեր, առարկեց ուրիշ երեսփոխան մը, նամանաւանդ թատրոնի ծախքերուն համար դրամ ալ չունինք։

— Ես առժամաբար յանձն պիտի առնեմ իմին օգնութիւնս չզլանալ, յայտարարեց Արքայազան Գալան փառաւորապէս։

— Ուրեմն ձերին հազար ոսկիէն ազգը պիտի օգտուի. և ժողովիս պարտք կը մնայ իր տոհմարներուն մէջ արձանագրել ձեր այս ազնիւ ժեւթը, հաստատեց իր հեռատես խօսակիցը՝ յետս կոչումի վտանգ մը անյայտացնելու փափաքով։

Մինչ Արքայազան աղան, պարզաբանեց իր նախկին հապճեպ յայտարարութիւնը՝ այսպէս։

— Այո՛, պիտի ստանձնեմ ամէն ծախս՝ յետոյ իր տոկոսով թատերախաղի հասոյթէն գանձելու պայմանով։

Եւ ժողովը համաձայն գտնուելով այս առաջարկին, ձեռամբարձ որոշեց չքեղ թատրերգութիւն մը սարքել նոյն տարւոյն Մարտ 30-ին, և գոյանալիք հասոյթին մնացորդով՝ գոհացում տալ դպրոցի և եկեղեցւոյ պաշտօնէութեան, չմոռնալով միանգամայն լեցնելու ազգային դատարկ սնտուկը։

Ահա այսպէս կարեւոր որոշումներով և ազգօգուտ գործունէութիւնով վերջացաւ Թաղական Խորհուրդի ազմկայոյզ ժողովներու առաջին շրջանը՝ Մեծ. Աբրահամ աղայի նախագահութեամբ, անոր վեհ ու յանգուգն ազգեցութեան ներքեւ, աւելի սանձարձակ և անկաշկանդ գործելու ազատ հեռանկարով:

Եւ եթէ գտնուեցան մարդիկ ալ՝ որոնք կարողացան հասկնալ և սակայն ինչ-ինչ պատճառներով լռելու դատապարտուած մնացին, եղան շատեր ալ՝ որ չկրցին լմբռնել թէ այդքան առատօրէն շնորհուած պատիւ ու յարգանք, մէկու մը՝ որ գեռքանի մը օրեր առաջ ամէնքի արգահատանքին առարկայ էր, իրենց կը պատկանէր իսկապէս, թէ՛ այն հազար ոսկիներուն, զորս նա շահելու բաղձին էր արժանացած...

Գ.

ԽՆՋՈՅՔԻ ԳԻՇԵՐԻՆ

Աբրահամ աղայի այսպէս մէկէն գրաւած բարձր և ազգեցիկ դիրքին համար՝ ոչ թէ նախանձելով, այլ՝ իրեն հանդէպ մեր նախապէս ցոյց տուած պաղ վերաբերմունքէն ամօթահար, մենք՝ իր վաղեմի ընկերներն ու բարեկամները, սկսանք կամաց-կամաց իր շուրջը համախմբուիլ՝ ստեղծելով մտերմական գողտրիկ մթնոլորտ մը:

Ամէնքս ալ ուրախ էինք:

Նամանաւանդ անոր համար՝ որ մեր բաղձաւոր ընկերը շատ առատաձեռն էր անձնական մսխում-

ներուն մէջ, և չէր այն մարդոց նման, որոնք շուտով կը մոռնան իրենց նախկին բարեկամները, երբոր յաջողութիւն մը կուսնենան, կամ երբ լաւ դիրքի մը կը տիրանան:

Ընդհակառակը, նա մեզի հետ աւելի սիրով էր դարձած և աւելի ժպտուն՝ քան որ էր նախապէս. նամաստանդ՝ ա՛լ աւելի ևս համեստ ու խոնարհ ամէնքին համար, ինչ որ պարտինք խոստովանիլ, թէ՛ մեզմէ և ոչ մէկը պիտի ըլլար այնպէս՝ եթէ նոյն բաղդին տիրանար:

Իրրե կեանքը տեսած ու կեանքը ապրած մի կատարեալ մարդ, Արրահամ աղան տեղեակ էր նաեւ պատշաճութիւնները յարգելու նրբին արուեստին: Ուստի, ասդ ու անդ, քիչէն - շատէն իր նուէրները բաժնելէ յետոյ, մեզ ալ հրաւիրեց փառաւոր խնջոյքի մը՝ զոր պիտի վայելէինք մինչև յոյս:

* * *

Խնջոյքի սարքաւորումը՝ անթերի էր:

Բազմատեսակ համագամ կերակուրներու հետ, կար նաեւ ամէն տեսակ ըմպելիներ, և նուազածուներու խումբ մըն ալ վարձուած ըլլալով՝ պարտէր երգել, խաղալ ու նուագել՝ համաձայն հրաւիրեալներու փափաքին:

— «Բամբ որոտան», ձայնեց Արրահամ աղան ի սկզբան:

— Կեցցէ՛ Հայ ազգը, աղաղակեցին նուագածունները, և խսկոյն իրենց գործիքները ձեռք առնելով՝ սկսան որոտացնել մթնոլորտը:

— «Կուռեցէ՛ք տղերք», պոռաց պ. Դաւիթ՝ մարտագոռ երգի վերջաւորութեան, երբ նուագները վար չէին իջած դեռ:

— Կեցցէ՛ր Դաշնակցութիւնը արձագանգեցին
երգիչները:

— «Հեռաւոր երկիր» հրաժայեց պ. Ռուբէն:

— Կեցցէ՛ր Ռամկավարութիւնը, հաստատեցին
Թրթռացող նուագները և ասոնց ամէնքը կարգաւ
և աշխոյժով երգուեցան ռարձրագորգոս, դըրդա-
ցընող ծափահարութեանց մէջ, մեր հոգիները Սա-
սունէն մինչև հեռաւոր Հայաստան փոխադրելով:
Գաւաթներ լեցուն օգին մէջ բարձրացան և աշ-
կեղծ սրտի զգացմունքներու մէջ պոռթկացող յոյ-
զառատ և շնորհաւորութիւններու չափազանց ու-
րախ մթնոլորտի մը բովէն անցնելով, մինչև ցը-
մրուր պարպուած, դարձեալ վերադարձան սեղանին
վրայ՝ եզերքն ի վար:

Գլխարկներ դէպի երկինք թռչտեցան «Կեցցէ՛»-
ներու գոգում-գոչումներու հետ, առանց ձեռք հը-
պելու դարձեալ իրենց տիրոջ գլխուն թառելու
պայմանաւ:

Եւ այսպէս, մինչև վերջ, առանց դադարի,
մինչև առաւօտ:

Մեր թաղական աղան գոհ էր այս ամէնքէն և
չափազանց ուրախ. նամանաւանդ անոր համար, որ
շատ երկար տարիներէ ի վեր երազուած ու չիրաւ
գործուած փառաւոր խնջոյքի գիշեր մը վայելելու
հաճոյքը կը շնորհէր իր ընկերներուն, և ինք ա-
նոնց հարբած մարդու անկեղծ ու զուարթ տրամա-
դրութիւններովը՝ աւելի ևս արեցեցած՝ կը խորհէր
տարբեր-տարբեր միջոցներ, որպէս զի, կարենայ
ամէն գնով աւելի ևս տաքցնել իրենց ապրած
նոյն օրուան գողտրիկ մթնոլորտը:

Մթնոլորտը, յորում ապրեցանք այն գիշեր
մինչև լոյս - առաւօտ, իր ամբողջ առաւելութիւն-
ներուն հետ՝ եղաւ նաեւ բարձրօրէն բանաստեղծա-
կան, չափազանցած ըլլալու վաստով մը վարա՛-
ուած՝ չըսելու համար նաեւ քնարերգական:

Կեսարիոյ զուտ օղիին հետ չորմիսը, (փասթըր-
մա) երոպական ուխտի ու գոնակի չոգիները,
իրենց թեթեւ թեւերուն վրայ այնքա՛ն վեր էին
բռնած մեր հոգիները և այնքա՛ն բարձր էին վեր-
ցուցած մեր տրամադրութիւնները, որ մենք ա-
նոնցմէ յաւիտենապէս անջատուած ըլլալ կը զգա-
յինք՝ մեր մարմինները միայն տախտակամածին
վրայ տեսնելով:

Ո՞վ գիտէ, թերեւ ալ իրականութիւնը այդպէս
էր, քանի որ մենք այլեւս աշխարհը չէինք տեսներ
և իրերը չէինք զանաշաներ. մեր գործը այլեւս
երկնայիններու հետ էր, մեր հոգիները երկինք
էին չուած:

Մինչ այդ օր ես այնպէս կը կարծէի, թէ՛ մէկ
մուսա միայն գոյութիւն ունի հոգիները ներշնչող,
մինչդեռ, մարդկային հոգիներու բնաւորութեանց
համաձայն, մուսաներու տարբեր-տարբեր տեսակ-
ներ գոյութիւն կ'ունենան եղեր:

Ինչու որ, մեր ընկերներէն ա՛յն որ կատակա-
խօս ու զուարթ էր, չէնչոք մուսայի մը քմահա-
ճոյքին առաւիկայ էր դարձած, անդադար կը շա-
տախօսէր և իր չափազանց սրամիտ ասութիւննե-
րով՝ պատճառ կ'ըլլար մեր անվերջ խինդ ու ծիծա-
ղին. իսկ այն որ տխուր բնաւորութիւն մը ունէր,
տրտում մուսայի մը հրամանին ենթակայ՝ միշտ կ'ար-
տասուէր, և վերջապէս այն ալ որ վախկոտ էր, եւ
կեղեցւոյ զանգակին զօղանջը, արձակուած ռում-
բերու որոտին նմանցնելով՝ փախուստի ճամբայ մը

կը փնտռէր, անդադար պոռալով. «Փախէ՛ք, ընկերներ՛ր, շուտ ըրէ՛ք, թշնամին կրակ սկսաւ տեղացնել մեր գլխուն, չէ՞ք լսեր, երկինք կը դղըրդայ, առաստաղը կը շարժի, տուններնիս գլխի վար կը դառնայ»:

Մեր մէջ, իրենց պաղարիւնը պահոցներէն մնացեր էին միայն նուագաժողները, որոնք թէև մեղմէ աւելի ճնկած էին, սակայն իրենց արհեստին բերումով՝ արդէն ոգելից ըմպելիներու թունդ սիրահարներ, ո՛չ թէ միայն չէին ազդուած, այ՛ հարբելու նպատակ իսկ չէին ցոյց տար, եթէ նոյնիսկ, լուսացող օրն ալ նոյն վիճակը շարունակելու ըլլային:

* * *

Լուսացող օրը կիրակի էր և տօնական ուրախ օր. օդը պայծառ էր և զով. ամէն կողմ կար ծիծաղ ու երգ, խաղ ու խնջոյք, կեր ու խում: Սակայն մենք մեր սննեակին մէջ պարփակուած, մեր մուսանեւրուն հետ միասին հոգեկան աւելի բարձր մթնոլորտի մը մէջ ապրելով, չէինք տեղեկացած ո՛չ գիշերային խաւարին անյայտանալուն, ոչ պայծառ արեգակին ծագելուն, ոչ ժողովուրդի նոյն օրուայ արտասովոր խրախճանութիւններուն և ոչ ալ հըռչակաւոր թատերախաղի մը տենդոտ պատրաստուել թեան, որ նոյն օրը պիտի խաղար թատրոն «Եթեր»ի լուսաշողշող սրահներուն մէջ և որուն նա խակարապետները, շատ կանուխէն, սկսեր էին իրենց հրաւերի կանչը խառնել խորհրդաւոր օրուան երանելի ժխորին հետ, շրջագայելով փողոցէ փողոց և տունէ տուն՝ փողերով և թմբուկներով փառաբանութիւնը հիւսելու նոյն օրուան ներկայացուելիք խաղի հերոսներուն:

Անոնցմէ մէկը, լալագին ձայնով հարրած մարշ
դուն դամբանականը կը կարդար, ուրիշ մը՝ Ապուշ
Նազարին առագաստի գիշերը կը տաղերգէր, երրորդ
մը, զժքաղդ երէց կիւնի անլուր չարչաքանքները և
անոր ինքնասպանութիւնը կ'ողբերգէր և վերջա-
պէս մունետիկ մը, դաժան բառերով անարժան
տէրտէրի կորսուած մօրուքին լուրը կը հաղորդէր
հանրութեան, անոր մօրուքէն հնձուած խուրձ մը
մազ ձեռքին՝ բաց օդին մէջ ճօճելով:

Մենք անգիտակ էինք այս ամէնքէն, ինչպէս
որ անգիտակ էինք դարձեր նոյնիսկ մենք մեզ հա-
մար, ինչու որ մեր ապրած մթնոլորտը տարբեր էր
և մեր ընկերային մտերմիկ շրջանակը չափազանց
գրաւիչ ու անուշ. դուցէ այսպէս ալ առանձնացած
ու հոգեւին վերացած միայինք ևս ամբողջ լուսցող
օրը, եթէ պատահար մը, անստգիւտ և միանգամայն
հաճելի պատահար մը չի գար մեզ սթափեցնելու
մեր թմրած վիճակէն:

Բռուցքի արագ հարուածներով, ուժգնօրէն կը
բաղխէին մեր բնակած սենեակի ապակեայ պա-
տուհանը: Բարձրահասակ մարդ մըն էր եկած. եկո-
ղին խոշոր գլուխը միայն կ'երեւէր: Այդ մարդը մեզի
և ամէնքի ծանօթ թագուշ ախպարն էր:

Կատակողներու թագաւորը, չատախօսներու իշ-
խանը, որուն բերանը գոց վիճակի մէջ հանգիպիլ
գրեթէ անկարելի էր, քունը միայն կը յաղթէր իր
այդ յոռի յատկութեան: Այսուհանդերձ մէկ մարդ իսկ
չի կար որ իրմէ գոհ չի մնար:

Նա միշտ կը հաղորդէր ամէնքին հեռագրալու-
րեր՝ Բարիդէն, Լոնտօնէն և Ուաշինկթընէն, հա-
կառակ որ հեռագրաթիւերու ցանց անգամ գոյու-
թիւն չունէր իրենց բնակած երկրին մէջ. այդ իսկ

պատճառաւ կ'անուանէին զայն «Աղքատաց լրագիր» անունով. այսուհանգերձ իր օտյն բացառիկ յատկութիւնը արհեստին շատ յարմար էր մօլնեալիկ ըլլալուն համար:

— Բարի լոյս ձեզ, ո՛վ երջանիկ արարածներ, պոռաց ան պատուհանի զուրսի կողմէն:

— Եւ Աստուծոյ բարին քեզ, Թագուշ ախպէր, կանչեցինք մենք ներսէն՝ պատուհանի փեղկերը բանալով:

— Պա՛ստօ ձեզի, որ ձեր Թագուշ աղան բնաւ չէք յիշած. հէ՞, այնպէս չէ՞, է՛հ, այս աշխարհ է, աչք չունիմ, բարով խերով վայելեցէք:

— Քա՛ւ լիցի, Թագուշ ախպէր, ինչո՞ւ չը յիշենք ձեզ, հրամմեցէ՛ք ներս, ձայն տունիք մենք ներսէն:

— Լեցո՛ւր, լեցո՛ւր, հրամայեց ան, մեզի ցոյց տալով օդիին խոշոր շիշը, որ կանգուն կեցեր էր սեղանին մէջտեղ և դեռ բոլորովին չէր դատարկուած իր պարունակութենէն, աւելի կը նախընտրեմ դուրսէն խօսիլ, քան թէ ներս գալով ինքնակոչ հիւր մը ըլլամ. շո՛ւտ ըրէ, պոռալով պոռալով կոկորդոս չորցաւ, շունչս հատաւ:

Սակայն, որո՞ւ քով կարողութիւն էր մնացած, Թագուշ ախպօր սպասարկելու, երբ մենք, գրաւուած անոր տարօրինակ խօսակցութենէն, չորս-չորս ականջներով ունկնդիրներ էինք դարձած առանց ուշադրութիւն իսկ ընելու օդի լեցնելու անոր հըրաւէրին, մինչ նա բարկանալով պոռալ սկսաւ.

— Պէտք է անպայման ողորմութիւն խնդրողի մը պէ՞ս ուղեւու եսք որ գաւաթ մը օդի տաք. ամըջցէ՛ք, ամըջցէ՛ք:

— Քա՛ւ լիցի, Թագուշ ապխէր, հրամմեցէ՛ք, ըսինք իրեն և իսկոյն գաւաթ մը օդի երկարեցինք:

Թագուշ ախպէր օղին մեր ձեռքէն առնելուն պէս
ի վերին Երուսաղէմ խաւրկու գործողութիւնն այն-
քան արագ կատարեց, որ զարմացած մնալով առար-
կեցինք իրեն.

— Անուշ ըլլայ, Թագուշ ախպէր, սակայն ա-
ռանջ աղօթքի կամ շնորհաւորութեան օղի կը խմ-
ուի՞, ըսէ՛:

— Լեզի ըլլայ, հոգ չէ, միայն թէ խմող մարդն
ալ գոնէ հասկնայ թէ՛ բան մը խմեց, պատասխա-
նեց նա մեզի և պարապ գաւաթը վերադարձնելու
պահուն՝ կատակելով շարունակեց.

— Ի՞նչ է աս, պլպլուէ է ջրածնիդ, կոկորդիս
մէկ կողմը չոր կը մնայ դեռ:

— Տղա՛յ, ենք որ չր գիտնանք այդքանը, կե-
ցի՛ր նայինք, Թագուշ ախպէր, դեռ չի սկսան Զ, ը-
սինք իրեն, ու այս անգամ խոշոր գաւաթ մը հը-
րավցուցինք:

— Հա՛, տեսա՞ր, ըսաւ, աչքերը խոշոր գաւա-
թին տնկելով, ասոր համար կ'արժէ թէ՛ օրհնութիւն
թէ՛ աղօթք:

— Աղօթէ նայինք ուրեմն, Թագուշ ախպէր,
խնդրեցինք իրմէ:

— Աստուած, և Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս,
ձեր մէջ գտնուող ամուրիներուն մէջ մէկ սիրուն
նշանած տար:

— Սա մէկ հատն ալ իմ ձեռքէս պիտի խմես,
Թագուշ ախպէր, ըսաւ Պ. Խունկիկ, որ ամուրի էր:

— Աստուած, և Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս,
աղասէ ու փրկէ ա՛յն մարդիկները, որոնք կը տա-
ռապին գէշ կնիկներու ձեռքէն:

— Ամէ՛ն, ամէ՛ն, արտասանեց մեր մէջէն մէկն
ալ երկիւղալի շեշտով, որ շատախօս ու կռուազան
կնոջ մը այրն էր, ու քառորդ մը նուէր տալով,
խնդրեց որ դեռ շարունակէ իր աղօթքը:

— Աստուած, և Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, ազգիս հայոց ազատութիւն պարգեւ է

— Ամէ՛ն, ամէ՛ն, ձայնեցինք մենք միաբերան:

— Հարուստներուն գութ և աղքատներուն համբերութիւն շնորհէ. նմանապէս Տիար Աբրահամ աղային տայ այնպիսի զգացում մը, որուն շնորհիւ իր հազար ոսկիէն խեր ու առատութիւն բաշխէ ամենուրեք:

— Ամէ՛ն, ամէ՛ն, աւելցուցինք մենք ու ըսկըսանք թագուշ ախպօր հետ գաւաթներ զարնել:

Թագուշ ախպօր չափազանց դո՛հ մնալով մեր առատածեռնութենէն, չուզեց բաժնուիլ մեզմէ և ըստ իր ընկալեալ սովորութեան, սկսաւ մեր դուլուխները արգուկել, շարունակ խօսելով սուտ ու իրաւ պատմութիւններ, և աջէն ու ձախէն հաւաքուած աղլատ մտքի լուրեր:

Ան սկսաւ նախ թաղական խորհուրդի աղաներէն, որոնց ամէնքն ալ իբր թէ աթոռի սիրահարներ և փառասէր մարդիկ ըլլալնուն համար է որ հազար կտոր են եղեր քուէ մը աւելի շորթելու համար ի հաշիւ իրենց անուան:

— Իրա՞ւ կ'ըսես, հարցուցինք մենք իրեն, հետաքրքիր ցոյց տալով մենք զմեզ, որպէսզի նա աւելի ընդարձակէ իր հետաքրքրական և ազգային խնդիրներ շօշափող պատմութիւնը:

— Աւելին կ'ուզէ՞ք որ ըսեմ ձեզի, ըսաւ ան, ուրախ ըլլալով որ զինքը մտիկ կ'ընենք:

— Այո՛, այո՛, պոռացինք մենք ներսէն:

— Ուրեմն լեցո՛ւր գաւաթ մը ես, դարձեալ կուկորդս չորցաւ:

Եւ քանի մը ուժալով ճնկելէ յետոյ խոշոր գաւաթ մը օղի ես, շարունակեց:

— Այո՛, պարոններ, այժմու աղաները ամէն

գնով թաղական ընտրուիլ կը ճգնին, որպէսզի իրենց համար աշխատանքը՝ քիչ, վարձատրութիւնը՝ շատ, գործ մը ճարեն, եթէ անգործ են. իսկ եթէ գործերնին լաւ է, իրենց ազգականներուն մէջ գըտնուած անգործ մարդոց համա՛ր գործ հայթայթեն:

— Շատ չի յառաջանանք այդ շաւղով, պոռաց Աբրահամ աղան, զգացնելով թագուշ ախպօր թէ՛ ինք ալ թաղական աղաներէն ըլլալով, այժմ իր ներկայութեան անտեղի էր իր պաշտօնակիցներուն հանդէպ նմանօրինակ խօսքեր ընել:

— Սո՛ւտ կը խօսիմ միթէ, բարկացաւ թագուշ ախպարը և աւելի բարձր ձայնով շարունակեց. ըսէ՛ք, պարոն, ըսէ՛ք ինծի թէ՛ Մեկքոն վարժապետը օրական չորս օխա հաց ուտելէ զատ ուրիշ ի՞նչ գիտէ, որ տարին 750 դահեկան կը վճարեն ազգին սնտուկէն, ինչու որ՝ թաղականի մը մօրաքրոջ որդին է, պրծաւ գնաց, ո՞վ կարող է հակառակիլ. մինչդեռ եթէ իրեն հարցնելու ըլլաք ու ըսէք թէ՛ հաւկիթը ո՛ր մէկ ծառի պղուղն է, չպիտի կարողանայ պատասխանել. ձգէ՛ որ՝ Աղամի մօրեղբօր անունն ալ չը գիտէ դեռ:

— Իրաւունք ունիս ըսինք մենք իրեն, չի վշտացնելու համար զանի, և ապա որպէսզի քիչ մը ան իր անհատնում ու միանգամայն անախորժ պատմութեան նիւթէն շեղի, հարցուցինք իր առաքելութիւնը:

Թագուշ ախպարը, սակայն, հազիւ իր բերանը բացեր էր որ պատասխանէ, մեր ընկերներէն իրենց կիկ, պատուհանին առաջ վազելով գոչեց.

— Թագուշ ախպէ՛ր, թագուշ ախպէ՛ր, ո՛րքան լաւ կը լինէր, եթէ ես ու դուն թաղական աղաներ ընտրուած ըլլայինք:

— Կը նստէինք փառաւորապէս Առաջնորդարա-

նի թաւշապատ թիկնաթոռներուն վրայ, յարեց թա-
գուշ ակապեր իր կուրծքը փքացնելով .

— Օրհնեալ օղիին խոշոր շիշը կը տնկէինք կա-
նաչ սեղանին ճիշդ ու ճիշդ մէջտեղը, աւելցուց
կոշնկիկ աղան, բռունցքի զօրաւոր հարուած մը ևս
տալով սեղանին :

— Կը ճնկէինք մէկ մէկ գաւաթ, գումարեց թա-
գուշ ակապարը, այրող կոկորդը իր թուքով թրջելու
գժուարին փորձով մը :

— Կը լեցնէինք երկու առ երկու, փութաց իս-
կոյն բազմապատկել կոշնկիկ և փորձով իսկ ցոյց
տալու համար խլեց շիշն ու գաւաթը սեղանին
վրայէն ու սկսաւ պարպել, երեւակայութեանը մէկ
իր հերոսական խոյանքին անձնատուր, չզգալով
նոյնիսկ թէ՛ գաւաթը եղերքն ի վար էր բռնած և
սքանչելի օղին ի զուր գետին կը թափուէր, ու եր-
կարեց իր խօսակից ընկերոջ :

Թագուշ ակապար, առնելով պարապ գաւաթը իր
ընկերոջ ձեռքէն, մինչև երկինք բարձրացուց միշտ
եղերքն ի վար շրջած և ի խոր սրտէ բացագանչեց :

— Ո՛վ դու հոգիներու սուրբ ոգի, դու հազար
ապրէ մեզ համար, մեզ և թաղական աղաներու կե-
նացը համար : Եւ շրթունքին տանելով, սկսաւ ծը-
ծել պաղ ու չոր ապակին :

— Թաղական աղաները իրենց կարեւոր որո-
շումները գոնփակ ժողովներու մէջ կուտան միայն,
գոչեց իսկոյն Աբրահամ աղան, հասկցնել ուղեւով
Թագուշ ակապոր թէ՛ պիտի ստիպուէր պատուհանը
իր երեսին գոցել, եթէ աւելի ևս շարունակելու ըլ-
լար այդ անհամ կատակը :

Մինչդեռ Թագուշ ակապար, կռահելով ճշմարիտ
թաղականին ըսելիքները, չի թողուց որ շարունակէ
և իսկոյն խօսքին նիւթը փոխելով ըսաւ .

— Ահ, ներեցէք, Աբրահամ աղա, շիտակը մոռցայ ձերին հարստացած ըլլալուն համար հոգաբարձու և թաղական ընտրելնին, այսուհանդերձ ծուռ նստինք ու շիտակ խօսինք, ըսէք խնդրեմ ո՞վ ձեզի բարեւ կուտար երբ դեռ վիճակահանու թեան հաղար ոսկին չէիք շահած:

— Կորսուեցէք ուրիմն թշուառական, բաւական է այլևս, պոռչտայ Աբրահամ աղա զայրանալով ու դէպ առաջ վազեց որպէսզի պատուհանին փեղկերը գոցէ:

Մինչդեռ Թագուշ ախպարը, իր կարգին փեղկերը ետ հրելով:

— Կ'աղաչեմ, ըսաւ, ձեզի բարիք մը ըրած ըլլալու համար սա ալ ըսեմ ու երթամ. ինչո՞ւ վարդապետներու պէս այս գոլորշապատ ճգնարաններու մէջ բանտարկուեր մնացեր էք, չէ՞ք տեսներ որ սենեակին օդը գէշ կերպով ապականած է, գուրս չելլէ՞ք պահ մը, որպէսզի ձեր գոլորշապատ ուղեղները լոյս տեսնեն և զով օգին մէջ ձերին ուռած աչքերը բացուին:

— Ի՞նչ օղիի գոլորշի, Թագուշ ախպար, մէջ մտաւ դարձեալ խուկիկ, կ'երևի ձեր հոտառու թեան գործարանները հիւանդացեր են, որ խուկին հոտը կը շիթթէք օղիի շոգիին հետ. ճիշդ չե՞մ զրուցեր, միթէ այսօր կիրակի չէ՞, ինչո՞ւ տարբեր հոտ զգալ:

— Իրա՛ւ, իրաւ, այսօր կիրակի է, հաստատեց Թագուշ ախպարը և լիաշուրթն ախորժակով մը շարունակեց.

«Հրաշալի, անիմանալի թատերախաղ մը պիտի ներկայացուի թատրոն Եթերի մէջ. Ապուշ Նաղարի հարսանիքը տեղի պիտի ունենայ, հարբած մարդ մը պիտի մեռնի, երէցկինը անձնասպան պիտի ըլ-

լայ և վերջապէս տէրտէրին մօրուքն ալ պիտի խուզեն, շտապեցէք դուք ալ, շուտ ըրէք, արար աշխարհ հոն կը թափուի, առէք յայտագիրն ալ»:

Այս կարեւոր լուրերը հաղորդելով Թագուշ ախւ պար, քանի մը հատ թռուցիկ յայտարարութիւններ նետեց պատուհանէն ներս և մոռցուած կարեւոր գործ մը վերջիչովի փութկոտ վազքով մը անշայտացաւ:

Մեր ընկերներէն Պ. Դաւիթ, հատ մը վերցնելով յայտագրէն, հեռեկալը կարգաց:

«Այսօր, կիրակի, 30 Մարտ, յամի Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի 1938ին, թատրոն եթերի ընդարձակ և օգտուուն սրահին մէջ մեծ պատրաստութեամբ պիտի ներկայացուի «Ապուշներու Հարսանիք»ը, հոգեկան ըմբռնումով հարուստ և իմաստասիրական խորհուրդներով լի հովուերգութիւնը:

«Ուստի, կը խնդրենք թախանձագիրներէն, ա՛յն առատաձերս պարօններէն, որոնք ամուրի են և քաջ, ա՛յն տիկիներէն, որոնք ազնիւ են և ներող, և նամանաւանդ ա՛յն օրիորդներէն, որոնք գեղեցիկ են և հաճոյակատար, թող փութան Ապուշ Նազարի հարսնեւորներն ու խնամիներն ըլլալու և մէկ ոսկի չնչին գումար մը միայն ի ձեռին՝ շտապեն դէպի պարտականութիւն:

Ձի զրկուելու համար սոյն բացառիկ ամուսնութեան առթիւք հաճոյքներէն, — զի օգուտ պիտի չընէ վերջին լաց, ոչ կճրտում և ոչ ալ կափկաւումն ատամաց՝

Ի դիմաց Թաղական Խորհուրդի՝

Ս.ԲՐԱՀԱՄ

— Իսկապէս շատ հետաքրքրական կ'երևի հաստատեց Պ. Դա իթ, երբ իր ընթերցումը շրացուց։

— Հարկ է գիտնալ թէ մեր մուտքը թատրոնէն ներս ընդունելի պիտի ըլլա՞յ, առարկեց խօսակիկ, ուշադրութիւն չըրի՞ք, պայման դրուած է, օրիորդներ չենք որ բրնձափոշի և ներկ գործածենք՝ զեւղեցիկ երևնալու համար, իսկ մեզ համար... ո՞վ պիտի հաստատէ մեր քաջութիւնը։

— Ապուշ մի ըլլար, ըսաւ պ. Ռուբէն՝ իր տաքցած ուղեղը զովացնելու համար վարունգի կեղեւ մը փակցնելով ճակտին, ինչո՞ւ ուրանալ Աբրահամ աղայի ընկերակցութիւնը մեզի հետ։

— Ա՛հ, գոչեց Աբրահամ աղա, խոր մտածմունքի մէջ ինկած գլուխը վեր առնելով և ձեռքովը ուժգնօրէն զարկաւ ճակատին։

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կայ, հարցուցինք իրեն։

— Ի՞նչ կ'ուզէիք որ զեռ աւելին ըլլար, պատասխանեց ան մեզի։

— Աստուած հասնի, ի՞նչ եղար, շուտ ըսէ, պնդեցինք մենք։

— Ամբողջ ժողովուրդին առաջ ծաղր ու ծանակեղանք, շարունակեց ան վշտագին եղանակով մը իր մտածումներուն մէջ խորասուզուած և հակեց իր ծանր գլուխը ընկերոջ ուսին վրայ։

— Ա՛հ, ա՛հ, օգնութիւն. կը խնդրենք, ի՞նչ գէշութիւն պատահեցաւ, աղերսանքով թախանձեցինք մենք կրկին։

— Այս ի՞նչ փորձանք է գլխուս եկաւ, շարունակեց Աբրահամ աղա գլուխը վեր բարձրացնելով, այս ի՞նչ խայտառակութիւն է, վաղը պիտի չըսէ՞ ժողովուրդը մեզ թէ՛ ազգին դատարկուած սնտուկը լեցնելու համար թատրերգութիւն սարքած ենք և կը հարբինք, Մենք չէի՞նք այս յայտարարութիւնները

ԲԱՐԵՆՊ. ԿՈՂՈՊՈՒՏԸ

հանողը և ցրուել տուողը, վերջապէս մենք չէի՞նք խոստացած մեր ներկայութիւնով խրախուսել ժողովուրդը յօգուտ անօթի վարժապետներու ապրուստին, որպէսզի անոնք կարողանան գոնէ նոր տաքատ մը գնել, յօգուտ տէրաէրին, որպէսզի նա անսուղ չի մեռնի ու հայր մեր մը ըսել կարենալու չափ գոնէ սնունդ ստանայ։ Եւ վերջապէս յօգուտ աղգային սնտուկին, որուն մէջ սարդեր իրենց թակարդներուն մէջ ճանճի հարսանիքներ կը սարքեն ամէն ժամ։

— Հա՛, հա՛, հա՛, քահ քահ մըն է փրցուց կունկիկ, իր նստած աթոռին վրայ ցատքելով, այդ է ուրեմն ձեր տառապանքներուն ամբողջ պատճառը։

— Ուրեմն ինչո՞ւ աւանակներու պէս սպասենք դեռ, դիտողութիւն ըրաւ Պ. Դաւիթ։

— Իրաւունք ունի մեր ընկերը շեշտեց Պ. Ռուբէն, քանի ուշ չէ, կրնանք ճամբայ ելնել։

— Արդէն մենք պայմանագրուած ենք Ապուշ Նազարի թատրոնին համար, լրացուցին նուագաւծուները։

— Ուրեմն համաձայն ենք ամէնքս ալ։

— Օ՛ն ուրեմն ճամբայ։

— Կեցցէ՛ մեր Արրահամ աղան։

— Կեցցէ՛ իր հազար ոսկին։

— Բերանը կը պատռենք մեզ հակառակողին։

— Որոշումնիս որոշում է անվերադարձ։

Եւ այսպէս ընդհանուր եռուղեօր և իրարանցումի մէջ, հազարն աղմուկով դուրս կը թափուին Արրահամ աղայի հարբած բարեկամները, անոնցմէ մին՝ օղին դատարկ շիշը իր հետ առած, ուրիշ մը՝ շերտ մը մսի խորոված, երրորդ մը՝ կարմրած հաւու մը ոտքերէն բռնած և նուագախումբի ընկերակցութեամբ՝ երգելով ու պարելով կը բռնեն թատրոնի ուղին։

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ՝ ՀԱՐԲԱԾԻ ԱԶՔԵՐՈՎ

Դուրսը կեանք ու շարժում կար, դուրսը կար խինդ ու ծիծաղ, և դէպի թատրոն «Եթեր» առաջնորդող մեծ պողոտան, կ'ալեկոծէր իր յարակից թաղամասերով:

Կառքեր՝ արագօրէն կը թաւալէին, ձիեր՝ քառամբակ կ'արշաւէին՝ քաջ ձիաւորներու ձկուռ մարդանքներուն ներքեւ, շոգեկառքի վարիչներ՝ վտանգ մը աւետող ահագին ազմուկներ կը բարձրացնէին, խարաղաններ կը շաչէին, սուլիչներ կը սուլէին. և այս բազմագոյն խառնիճաղանչին մէջ, էշ մը իրմով հեռաքրքրուողներու շոյանքներէն շըփացած, անդադար կը զուար բարձր ձայնով:

Իսկ մարդկային եռուղեւը՝ հասած էր իր գաւաթնակէտին:

Այրեր և կիներ, երիտասարդ թէ ծեր, հարուստ թէ աղքատ թափօրներ կազմած, փողոցներու դըլխուն կ'սպասէին պարապ կառք մը գտնել կարեւնալու սին յոյսով, որը՝ շատ դժուար էր դարձած, քանի որ թատրոնի ուղղութեամբ սուբադոցով ամէն մի կառք լիքն էր վարձուած տաքդուխ երիտասարդներով, որոնք ուրախ դուարթ կ'երթային «Ապուշներու Հարսանիքը» դիտելու, երգելով ու պարելով և մերթ Ընդ մերթ բարձրադադակ հուրրա՛ներու գոռում ու գոչումներով օդը թնդացնելով, իսկ իրենց հաւելէն վազող բազմագոյն լաճերու զուարթ

ճշոցը, խառնուելով վաղուդ ձիերու վախճինն ու անոնց համաչափ ոտնատրոփին հետ կը ներշնչէին քառաձայն նուազի մը տպաւորութիւնը՝ ունկնդիր հասարակութեան ականջին:

— Հէ՛յ, հէ՛յ կռապան, կեցի՛ր, կը պոռչտար անդադար՝ իր նշանածին հետ կապուելու աստիճան ամուր, անոր թեւին մտած երիտասարդ մը, կառքի մը ետեւէն վաղելով. կեցի՛ր կ'աղաչեմ, ու լսէ ինչ որ պիտի ըսեմ քեզի:

— Շո՛ւտ ըսէ ըսելիքդ, կը պոռար կռապանը:

— Մեր երկուքին համար թափուր նստարան մը միայն, եթէ կարենաս ճարել, տասնի փոխարէն քըսան կը վճարեմ քեզի. յոգ չէ՛, գիրկ գիրկի ալ կը նստինք մենք:

— Քառասուն ալ եթէ վճարելու ըլլաս, ուշ արթնցողներու համար այսօր տեղ չկայ, նամանաւանդ փողոցին մէջ չէ որ գիրկ գիրկի կը նստին, կը պատասխանէր կռապարը, ծաղրածու քմծիծաղով մը իր մտրակը աւելի ուժգին շաչեցնելով ձիերու քամակին:

— Պէտք չէ ուշանանք, անուշիկս, հանրակառք առնենք գոնէ, կ'աղերսէր օրիորդը մեղմիւ, իր ներկըւած շրթները կծկելու ամէն ճիգ չի խնայելով խօսելու ժամանակ, որպէսզի փիղի մը ականջին հաւասարող խոշոր բերանը՝ պզտիկ ցոյց տայ. չէ՞ որ վաղը մենք ալ պիտի ամուսնանանք, ինչո՞ւ անփորձ ներ, կայանալ մեզ պսակող քահանային առաջ:

— Իրաւունք ունիս, պղպուլս, կ'առարկէր պատանին՝ իր սիրուհիին պատեհ թէ անպատեհ ամէն ըսածները կատարելու գատապարտանքէն կարմրելով, սակայն չն[»]ս տեսներ որ հանրակառքերը մինչև իրենց յետին սանդուխները լեցուն են չարաճճի տըղէկներով, որոնք ամէն վտանգ յանձն առնելու

պատրաստ են միշտ. քեզի պէս սիրուն օրիորդի մը համար. ի՞նչպէս քեզ տեղաւորեմ անոնց քով:

Այս շուարած զոյգին խօսակցութիւնը պիտի չի հատնէր, եթէ արագընթաց սուրացող հեծելանիւ մը մէկէն օրիորդին բաղխելով, անոր նուրբ շրջազգեստէն բաւական խոշոր կտոր մը պատռած ու միասին տարած չըլլար:

Այս չափազանց տարօրինակ և ծիծաղաշարժ պատահարը՝ բնական է պիտի չի վրիպէր մեր չաբաճճի իյունիկի տեսողութենէն:

Ուստի երբ նա նշմարեց զժբազդ օրիորդին մերկութիւնը ծածկելու հապճեպ գործողութիւնը և սուրացող հեծանիւին հետ՝ անոր շրջազգեստին փախուստ տալը, ահագին քահ-քահ մը փրցուց, ոլոր-մոլոր դառնալով հեծանւորդի ետեւէն վազել փորձեց, բաց օդին մէջ աղատօրէն ծածանող մետաքս կտորը գրաւել, գերի առնելու տենչանքով:

Այն, այդ պատանիները, այդ շփացած չա՛ր պատանիները, որոնք վարպետ մասնագէտներ էին դարձած՝ զուարճանալու համար այլադան առիթներ ստեղծելու իրենց նուրբ արուեստին մէջ, որոնք տիւ և դիշեր հանգիստ ու դադար ըսուած բանը չունէին, իրենց արիւնին պէս խենթ և իրենց տարիքին չափ ալ չար էին, իսկ այժմ, Ապուլնեւրու Հարսանիքը փառաբանելու պատրուակը մղեր էր զիրենք մըլումի, կը մտնէին ամէն ծակ ու ծուկ, և ասդ ու անդ այլանդակ սուլոցներով՝ կը դառնային ու կը դառնային շուրջը, ուր որ տեսնէին գեղեցիկ օրիորդ մը և կամ ուր որ կռահէին հաւանականութիւնը, անկիւնադարձի խաղով մը գեղեցիկ աղջկան մը բաղխուելու կամ անոնց վրայ թաւալելու տաքաղեղ ցանկութեամբ, ունենալով իրենց ձեռքին բռնած կամ հեծանիւի ձողունին

կապած մէկ - մէկ դրօշակ, որուն վրայ մետաքս թելերով հիւսուած կ'երեւէր Ապուշներու փառաւոր Հարսանիքը ծանուցանող խոշորատառ յայտարարութիւններ:

Աւելի հետաքրքրականը կար սակայն:

Հոն էր մեր Աբրահամ աղան՝ իր հարբած բարեկամներու շքախումբովը, որոնք բոլորուած էին զգեստաւորուած կազ աւանակի մը շուրջը:

Աւանակին վրայ, դէպի ծուռ կողմը նստած էր՝ դարուս հանած վարած լաճերէն ամենաչարաճճին: Տղան իշուհն պոչը առած էր ձեռքին և կը քաշէր ու կը քաշէր այնքա՛ն ուժգին, մինչև որ էշը դառնար ձայնաւոր և զգացած ցաւէն ճչալով՝ դուրս արտաքսէր իր փորին մէջ խտացած աղտոտ կաղերը, ինք ևս իր կարգին՝ կենդանիին նմանելու աստիճան գունաւոր ձայներ արտադրելով և երգելով աւսոր հետ՝ կը պոռար ու կը պոռչտար անդադար և գլրդացող աղմուկով՝ ժողովուրդը կը հրաւիրէր այդ օր դէպի թատրոն «Եթեր», բաց աչքերով դիտել կարենալու համար այն բացառիկ բազդը, զոր վիճակուած էր Ապուշ Նաղարին և անոր շնորհիւ կը վիճակուէր նոյն բախտը նաև իրեն:

Իշուհն ետեւէն Պ. Ռուբէն՝ ձեռքի գաւաղանով չափ կուտար իշապանի շարժումներուն և խունկիկ զինուորական համաչափ քայլերով ուղղութիւն կուտար աւանակի կազ ոտքերուն:

Աբրահամ աղան ժամերով քարոզ կը կարդար, ամէն իրեն հանդիպողներուն ու կը յանձնարարէր առատաձեռն ըլլալ ազգայնոց սնանկութիւնը և անոնց դատարկուած ուղեղին հետ ազգային սընտուկը լեցնել կարենալու համար: Իսկ իր նուագախումբի անդամները հազարէ աւելի դպրոցական մանչ ու աղջիկներու հսկայ թափորի մը գլուխն

անցած, անքուն աչքերով և չորցած կոկորդով դեռ
ևս կը յամառէին զդալի ընել իրենց ներկայութիւնը:

Նոր հարսի խաղ մըն էր անոնց կատարածը:

Երկարահասակ մանչու մը գլխին խոշոր մաղ
մըն էին կապեր, մաղին վրայ շարեր էին կարմիր,
ճերմակ ծաղիկներ, որուն վրայ ալ սպիտակ շղարշ
մը ձգելով շիներ էին գեղեցիկ հարս մը:

Կեղծ հարսը մէջտեղերնին առած, նազանի քալ-
ուածքով կը տանէին դէպի թատրոն Եթեր մեծ
աղմուկով, երգելով ու պարելով նուագին հետ.
Արբանամ աղայի հարբած խումբին միացած:

Անոնց անմեղ շրթներէն բարձրացող իւրաքան-
չիւր «կեցցէ՛» ապուշ Նազարին հարսը» բացազան-
չութեան, հարսի գլխին մաղը կ'ըսկսէր կլոր-կլոր
դառնալ, կուրծքը կ'ըսկսէր ուռիլ ու լայննալ և
հանդիսատեսներու օդը թնդացնող ծափն ու կեցցէ՛-
ները լիահագագ «հուրբա՛»)ներու հետ հարսանիքի
մը խրախճանութիւններէն ալ աւելի թովիչ մթնո-
լորտ մը կը ստեղծէին և որուն հետին ժողովուրդը
այժմ աւելի նախամեծար կը համարէր անոնց հետ
միասին պարելով և անոնց հետ միասնաբար ցատ-
քըռտելով երթալ թատրոն և կառքի մը համար վը-
ճարելիք դրամովնէն ալ մէկ մէկ գաւաթ օղի ճըն-
կել ապուշ Նազարի ամուսնութեան ի խնդիր և
հանգուցեալ թաղական խորհրդոյ նախկին աղանե-
րու կենացը:

Ե.

ԹԱՏՐՈՆԻ ՍԵՄԻՆ

Թատրոնի սեմին ենք հասած արդէն և բազ-
մութիւնը ճեղքել ու տոմսակ մը առնել կարենալու
համար երբ հարկ կ'ըլլայ բաւական ժամանակ սպա-

սել, կամայ ակամայ կը վիճակուի մեզ լսել երկու կիներու միջև տեղի ունեցող սոսկալի կռիւ մը:

— Ա՛յ, ի՞նչ թուն տուտու, դո՞ւն ալ, մեղայ Սատուած, դուն այստեղ ի՞նչ գործ ունիս, զարմացած շեշտով մը դիտողութիւն կ'ընէր վերջին նորածնեւութիւնով պճնուած չքնաղ հարս մը իր քով եկող պառաւ կնոջ, զոր իրենց դրացի էր:

Նորեկ պառաւը այն հարիւրամեայ կիներէն էր որոնք այս աշխարհի մէջ իրենց պաշտօնը լի ու լի կատարել լինցնելէ յետոյ, այլ ևս պարտասած անդրաշխարհի երանելի կեանքի ծնունդին կը սպասէին տիւ և գիշեր:

Ինչպէս պառաւը աւելին ըլլալով՝ քայլ մը ևս առաջ անցած էր իր տարեկիցներէն և այդ պատճառաւ, անոր մարմնոյն վերի մասը մէջքին վրայ ու լսրուելով՝ դարձեալ վարի աշխարհի դուռին հասեր էր, կամ հասնելու մազ էր մնացեր, ահա այդ պըզտիկ միջոցն էր միայն, որ դեռ կը յամառէր և կ'արդիւնէր կեանքի և մահու միացման կէտին զուգորդումը, տոկալու համար օգնութեամբը իր ձեռքին բռնած նոյնքան տոկուն և հաստաբուն գաւազանովը:

— Նազարին հարսանիքը տեսնելու կ'երթամ, աղջիկս, կը պատասխանէր պառաւ ինչպէս տուտուն՝ իր խօսակիցը դիտել կարենալու համար կիսաբոլորակաձև մարմինը շտկելու անկարելի փորձ մըն ալ ընել ջանալով:

— Մեղայ, Տէ՛ր ողորմեայ, այս տարիքի՞դ, կը բացադանչէր հարսը, իր զարմանքէն մատը խածնելով և միւս ձեռքով ալ կը ցնցէր իր ամուսնոյն, որ ան ալ ուշադրութիւն դարձնէ ու դիտէ ինչպէս տուտուն, որպէս տարօրինակ մի էակ կամ ինչպէս մի անբնական երեւոյթ:

— Վա՛յ. ջլդի՛կ քեզի, կը սկսէր կորաքամակ պառաւը՝ բանալով իր օրհնեալ բերանը, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ դուն պիտի երթաս եղեր և ինչո՞ւ ես ալ պիտի չերթամ եղեր. երկու անգամ արդէն գացեր եմ ու այս ալ երրորդ անգամն է որ կ'երթամ. տոմսակին գրամը քու էրիկդ չէ որ պիտի տայ, իսկ դո՛ւն, եթէ իրօք պարտաճանաչ հարս մըն ես, դուն տունդ նստէ, կը հասկընա՞ս, նստէ՛ տանդ մէջ և ամուսնոյդ ու զաւակներուդ կերակուրը պատրաստէ, իրաւ չե՞մ զրուցեր միթէ. երբ մենք ձեզի չափ էինք, կարո՞ղ էինք միթէ տանը դուռէն դուրս ելնել, կարո՞ղ էինք միթէ գործէն աչքերնիս բանալ, և միթէ կարո՞ղ էինք մեզմէ մեծի մը հետ այս կերպ խօսք խօսիլ. մէյ մըն ալ եկեր և տնկուեր ես զիմացս առանց խպնելու ու առանց կարմրելու խօսք կը խօսիս, հէ՛, չամչցած:

— Քա մայրիկ, կմկմաց հարսը պառաւ կ'ոջ դուրսորդ պաշտպանողականին առաջ նուազատացած զգալով ինքզինք, ես գրամին համար չը՛րի քեզի, միթէ դուն կարօտ մէկն ես, ողջ ըլլան զաւակներդ. ողջ մնան թոռներդ և թոռնորդներդ, որոնք, փա՛ռք Ամենակարողին, կարօտ մարդիկ չեն, ձգէ՛ որ եթէ ամուսինս ալ վճարելու ըլլայ, յանցանք մը գործած չըլլար:

— Տակաւին կ'ի խօսի՞ս դուն այդպէս համարձակ, տակաւին չե՞ս ալ լոեր և բերան ալ ունիս դեռ բանալիք, եթէ ոչ կը փափաքիս որ ես քեզ լոեցնեմ առ դաւաղանովս լեզուդ կափարիչ դարձնելով չարնալիք կոկորդիզ:

Իր բարկութենէն մարմնոյն ջրղերը մատի մը հաստութեամբ ուռած ու իր դէմքի կատաղութենէն շառագունած ջատուկ կնիկը, այնպէս կ'երեւէր թէ, խօսքը իսկոյն գործի ալ վերածելու զօրաւոր մար-

մաչ մը կը զգար, եթէ չզգար գետին գլտորուելու վախը, խսկոյն ո՞ր գաւաղանը գետնէն անջատելու ըլլար:

Մինչդեռ նոր հարսն ալ, արդէն ջղային, նման քսաներորդ դարու բոլոր այն հարսերուն, որոնց ամէն մէկ խնդրանքը իրենց ամուսնոյն համարժէք է հրամանի և որոնք մի միայն շոյանքի և փաղաքշանքի առարկայ են դարձած, նման քսաներորդ դարու այն բոլոր հարսերուն, որոնք իրենց ամուսնոյն և իրենց զոքանչին հանդէպ բարկանալու իրաւունք են ձեռք ձգած, ի՞նքն ալ բազմաթիւ ծանօթ թէ անծանօթ հանդիսատեսներու առաջ ջատուկ կնոջ մը խիստ յանդիմանութիւնները մարտելու անկարող ու համբերութեան մինչև վերջին կաթիլը սպառած, կը պատառխանէ:

— Յնդած պառաւ, դո՛ւն, ջատուկ կնիկ, ողջերը չեն կարող ձեռք վերցնել իմ վրալ, որ պէս զի գերեզմանի ճամբան բռնող մէկէ մը վախնամ: Այդ կոշտ ու կոպիտ վարմունքիդ համար չէ՞ր որ արդէն ճէյրան հարսներուդ արիւնը մտար և այդ չորցած, կռտած ու ջղուտ մատներովդ անոնց գերեզմանները փորեցիր, անոնց թարմ մարմինները ցուրտ հողին խոթեցիր և դեռ չի յագեցա՞ր, գաղան. ի՞նչ ըսի ես քեզի գէշ, ի՞նչ ըրի ես քեզի վատ և մի՞թէ ամօթ է մէկու մը ծերութեանը մեղքընալը, անոր տարիքին մասին արգահատելի գնահատումներ ընելը...

— Քեզի՞ ինչ իմին տարիքս, և ինչո՞ւ ծեր պիտի կոչուիմ եղեր, կմկմաց պառաւ՝ իր գետնահակ գլխուն: Վրայ թափուող լեզուանի հարսին լուացողականէն ընկճուած, որմէ անմիջապէս յետոյ սկսաւ շրթները գողզողայներ:

Յայտնի էր թէ՛ նա լուռ կ'անիծէր:

— Միթէ սուտ խօսեցայ, բարձր չխօսի՞ս, ինչո՞ւ այծերու պէս կ'մկմալ սկսար:

— Քեզի՞ ինչ հասկնալ իմին տարիքս. միթէ շատ մեծ եմ, ինչո՞ւ ծեր սեպուիմ, սկսաւ պառաւը իր պաշտպանողականը ընել, է՛հ, շատ տառապեցայ, այդ պատճառով ալ շուտ կ'քեցայ. եթէ ե՛ս ալ ժաւ մանակին այդպէս ապրէի, ինչպէս դուն կ'ապրիս հիմա, ես ալ քեզ պէս երիտասարդ հարս կը մնայի:

Խաթուն տուտուն դեռ իր ըսելիքը չէր ամբողջացուցած, երբ հարսին ամուսինը՝ չի կարենալով զսպել իր զարմանքը, սկսաւ քահքահաձայն խնդալ ու իր կնոջ օգնութեան փութալով:

— Իրաւունք ունի մայրիկը, ըսաւ, ինչո՞ւ մեր Խաթուն տուտուն ծեր սեպուի տակաւին. չե՞ս տեսներ, մօրմէն ծծած կաթին հոտը՝ դեռ բերնէն կը բուրէ. շատ շատ հարիւրը քանի մը տարիներով անց թող ըլլայ. ի՞նչ, մեծ թի՞ւ մըն է, Նոյ Նաւ հապեաւ 800 տարիներ ապրեցաւ. դուն մի՛ նայիր անոր ակռաներուն թափած ըլլալուն, տարիքը որոշելու այդ ձեւը՝ անասուններուն է միայն յատուկ:

— Հարիւր քարի տակ մնաս, դուն չէիր զիս կնքող մարդը. ճարահատ սկսաւ դարձեալ անիծել:

— Եթէ ես չէի, շարունակեց հարսին ամուսինը, այն խեղճ մարդն էր որ մեծ պատերազմէն 60 տարիներ առաջ կաթուածահար մեռաւ, երբ թուա՞նդ հարսնիքին ժամանակ սրախաղութիւն կ'ընէր, այնպէս չէ՞, կնիկ:

Խաթուն, բոլորովին վիրաւորուած այս հեգնաւ կան վերաբերմունքէն, ճարահատ ստիպուեցաւ. հետեւալ անկիրթ աստիճանը հոլովել, և որպէսզի իր խօսքը ուղղակի նպատակին ծառայեցնէ, գաւազանի քանի մը տեղափոխումներով զժուարաւ առջին դարձուց իր մարմնոյն առաջացած մասը, իրանը,

որքան որ կարող էր, քիչ մը վեր բարձրացուց ու բացազանչեց.

— Ստանի զաւակ, դուն ինձ նայէ, ծնելէս մինչ այսօր կ'ապրիմ ես ո՛վ իմին տարիքս հարցընէ, ակռաները նրա կ'աղբեմ ես: Ու շարունակեց համակ կրակ ու բոց և իր ըսելիքը իսկոյն յայտնելու աճապարանքին մէջ՝ բռները, կամ բռներուն կէսը կռլ տալով, մերթ ընդ մերթ կ'իստա թողլով մէկ ըսածը ցատքելով միւսին յիշողո՞թենէն փախչելէ առաջ ան ալ խառնած ըլլալու փափաքին դոհացում տալու համար:

— Հէ՛յ, նորեկուկ տանձենի, եթէ դուն կերպարանափոխուելով մարդ մը ըլլալ կը փափաքիս. մըտիկ ըրէ՛, լաւ մտիկ ըրէ ինչ որ պիտի յայտնեմ քեզ, պայմանաւ սակայն որ, մտիկ ընելէ յետոյ ալ, կատարես ըսելիքներս կէտ առ կէտ, կը հասկընա՞ս: Ուրեմն, նախ սա պէտք է գիտնաս, որ դուն միայն ու միմիայն քուկին գունաւոր կնոջդ կարող ես խառնուիլ և իրաւունք չունիս մէկու մը անձնական գործերուն, ուրիշի մը հաւատարմութեան համ ուրիշ մէկու մը բարեպաշտական զգացումներուն հանդէպ չար գիտողութիւններ ընել:

«Եթէ դուն տղամարդ ես, փոխանակ իմին տարիքովս հետաքրքրուելու դարձա՛ւր, ուշագրութիւնդ քուկին կնոջդ և նայէ նրա կիրով պատած դէմքը, որ ջրաղացէն դեռ նոր դուրս ելած ալիւրաթաթախ աւանակի մը նման չէ՞ միթէ:

«Նայէ՛ նրա շրթներուն և այտերուն քսած մեղանը, ըսելու համար թէ՛ բարեկենդանի միմոսի մը նման չէ՞ միթէ:

«Վերջապէս նայէ նա մերկ թեւերը. բաց կուրծքը, մերկ սրունքները ու ամէցի՛ր. կը հասկընա՞ս ինչ որ կ'ըսեմ. խպնիլ գիտնա՞ թէ չէ. ամըչ-

ցի՛ր կ'ըսեմ. զայն քովդ առնելու և փոխանակ
թափառն բերելու, բազնիք տար զանի, որ եփ ջու-
րով լուացուի, որպէսզի՝ մի քիչ գոնէ շնորհ գայ իր
երեսին և որպէսզի կարողանաս Աստուծոյ շնորհած
գոյնովը ներկայացնել նաև ուրիշի մը:

«Այսուհետեւ քեզ համար կը մնայ պարտակա-
նութիւն մը, տղամարդոց պարտականութիւննե-
րուն ամենագլխաւորագոյնը, այն է երկաթ շամփուր
մը կարմրցնել այրող կրակի վրայ ու անով տաղել
կնոջդ շատախօս լեզուն, որպէս զի չի կարողանայ
այսուհետեւ իր նոր հարսի համեստ պատեանէն զուրս
ելնելու յանդգնիլ և կամ իր մուճակէն աւելի ա-
ռաջ ընթանալ»:

«Տղամարդու մը վայել չէ իր պակասաւոր կնոջը
հաճելի դառնալու համար, անոր հետ ընկերանալով՝
իրմէ տարիքով մեծ կնոջ մը վրայ յարձակումներ
գործելը, ծերերու հանդէպ աւելի պատկառանք ու-
նեցէք ու յարգեցէ՛ք զանոնք ա՛յնքան, որքան որ
կրնաք. ահա՛ ինչ որ կ'ուզէի ըսել և ինչ որ ձեզ
ալ պէտք է ձեր ամբողջ կեանքի տեւողութեանը
մէջ, որպէս զի դուք «ճշմարիտ մարդ» կոչուելու
արժանի էակներ դառնաք»:

«Անասուն մը ինչո՞վ պէտք է տարբերել մարդ
էակէն, երբ նա խպնիլ չի գիտեր, երբ նա իր յան-
ցանքին համար կարմրիլ չի գիտեր և երբ նա վեր-
ջապէս . . .»:

Դեռ պառաւ իյաթունին շարժուն կզակը, որ
արծուածե քթին մօտն էր բերնին ատամներէն մեր-
կացած ըլլալուն համար, բերանին փակցնել ան-
կարելի պիտի ըլլար, եթէ յաղթանդամ մարդ մը,
ազատարար հրեշտակի մը պէս, մէկէն երեւելի չի
դառնար:

— Մեծ մայրիկ, գոչեց նորեկը բարկաճայթ շեշ-
տով մը, իյաթուն պառաւին ուղղուելով:

— Եկա՞ր, աղուոր թոռս, դո՞ւն ես, աղէ՛կ հասար:

— Դուն ի՞նչ կը խառնուիս, ընդմիջեց նորեկ մարդը՝ պառաւին խօսքը, ուրիշներու մերկութեան ու անոնց բաց ծոծրակին. և ինչո՞ւ անհեռատես ես ու չես խորհիր երբեք թէ՛ քուկին թոռներդ ալ կը վայելեն օծանելիքներու անուշահոտութեանց հետ անոնց ըմբոյխնած հրապոյրները...

Հաղիւ թէ այս շանթահարիչ խօսքերը արտասանած, իյաթուն տուտուրի թոռը, տեսնելով որ աւմէն ոք իրենց վախէն պապանձած սմքեր ու իրենց տեղը դամուեր մնացեր են, պէտքը չզգաց աւելի շարունակել իր յարձակողականը, ուստի մէկ շարժումով գրկեց իր ծերունի մեծ մայրը ու ամբօքը ձեղքելով խոյացաւ թատրոնէն ներս:

2.

ԹԱՏՐՈՆԷՆ ՆԵՐՍ

Թատրոնի խոշոր ու կամարակերտ դռնէն ներս մտնող մէկը, նախապէս ինքզինք կը կարծէր խոշոր բերդի մը մէջ արգելափակուած բազմահազար ժողովուրդներու խառնիճաղանչի մը մէջ ըլլալ:

Ժամանակէն շատ առաջ, խուռներամ փութացող հասարակութիւնը գրաւած էր թատրոնի հինգ հազարէ աւելի աթոռներն ու թիկնաթոռները, իսկ մնացեալներն ալ, որոնք՝ թուով շատ աւելի էին քան նախկինները, տեղի չգոյութեան պատճառաւ, դատապարտուած էին ոտքի մնալու:

Դպրոցական աշակերտները կարգաւ պատի մը տակ շարուած, գաղտագողի ակնարկներով, իրենց

վարժապետներուն զբաղումները կը լրտեսէին բարձր տեղեր մագլցելու համար, որպէս զի խաղը լաւապէս դիտել կարենան:

Ամենաերջանիկները ասոնց մէջ կարելի էր համարել Աբրահամ աղայի նուագաձուները, որոնք ըստ բաւականին ազատ էին՝ գրաւած ըլլալով բնմի ձախակողմը գտնուող միջին անկիւն մը:

Իսկ վարը, բաղմութեան մէջ ժխորը իր բարձրագոյն աստիճանին էր հասած, անպակաս էր նաեւ կազ ու կոիւր: Անոնք չէին ուղեր համակերպիլ զասակարգերու պատշաճ օրէնքներուն և ուր որ նշմարէին պարապ տեղ մը կամ առանց հիւրի աթոռ մը կը յարձակէին հոն ու կը նստէին անգամ մըն ալ իրենց տեղէն չելլելու պայմանաւ մինչև վերջին տեսարանը:

Աթոռի կռիւ մըն է փրթեր էր:

Կարծես թէ քանի մը ժամերու համար իրենց գրաւած աթոռը թեմականի կամ ֆաղաքականի աշխատներուն պատկանէր:

Գեղանի կին մը իր ձեռքի տոմսակը կ'երկարէր հսկիչի մը և անոր սուղ գնով վճարուած ըլլալը յիշեցնելով՝ անպայման իր թիկնաթոռի մը իրաւունքը կը պահանջէր:

Ուրիշ մարդ մը գտած ըլլալով իր տոմսակին թիւը կրող աթոռը, կը հրամայէր անոր մէջ հանդիստ - հանդիստ նստողին իսկոյն ելլել իր տեղէն, յաղթանակի վստահութիւնը ունեցողի մը յոխորտանքով:

— Տե՛ս, բարեկա՛մ, հարիւր տասը դահեկան վճարեր եմ 4642 թիւ այս թիկնաթոռին համար ելի՛ր տեղէս:

— Գաի՛ր իմին աթոռս և վերցո՛ւր նաեւ անոր վրայ նստողը, որպէս զի ես ալ ելնեմ քու տեղէդ,

կը պատասխանէր աթոռին վրայ նստող մարդը անտարբեր եղանակով մը և ինքն ալ իր կարգին դըրպանէն տոմսակ մը հանելով ու երկարելով նորեկին կ'աւելցնէր. ես քեզմէ վար դին մը չեմ վճարած, դուն ալ կը տեսնես իմին տոմսակս:

— Իմին ինչո՞ւ է պէտք, գնա դո՛ւն փնտռէ, ես գտեր եմ իմին աթոռս և կը խնդրեմ որ իսկոյն ելնէք, եթէ չէք սիրեր որ օրէնքով վերցնեմ ձեզ:

— Բանի որ այդպէս կը զրուցես, ես ալ պիտի չելլեմ քու տեղէդ, եթէ նոյնիսկ գիտնամ թէ աշխարհ պիտի կործանի, գնա բողոքէ Աբրահամ աղայի մօտ, կամ դարադ Ապուշ Նազարին հասկցուր:

— Յամա՛՛, գոչեց իսկոյն նորեկը՝ կռուելու միշտ պատրաստ եղող իր հակառակորդին օձիքը հաւաքելով:

Սակայն, թողունք պահ մը այս երկու հակառակորդները իրենց վիճակին. նոյն պահուն գիտել կարենալու համար աւելի հետաքրքրաշարժ տեսարան մը. զոր կը պարզուէր ուրիշ անկիւն մը:

— Պարո՛ն, պարո՛ն, կը պոռար մարդ մը՝ բարձր ձայնով հսկիչ պաշտօնեային, եկո՛ւր, ու շուտ սա պարոնը իմին տեղէս վերցո՛ւր:

— Հսկիչը մօտենալով անոնց, առանց ուշադրութիւն իսկ դարձնելու բողոքող մարդու բարբառանքներուն, կ'ուղղուէր շիտակ հանգստաւէտ թիկնաթոռին վրայ նստողին և հազարումէկ յարգանքի ձևակերպութիւններ ընդօրինակելէ յետոյ, ախորժելի բառերով կը գոչէ.

— Օ՛, բարե, հաղար բարե, Աբրահամ աղա, բարով էք եկեր, ինչպէ՞ս էք, հանգի՞ստ էք, ինչպէ՞ս է ձեր ամենաբարձր որպիսութիւնը:

— Ես քեզի կանչեցի որ պարտականութիւնդ կատարես, ոչ թէ սիրուածութեամբ խաղաս, կը պոռայ աթոռին տէրը՝ հսկիչի երեսին:

— Իրաւունք ունիս, սիրելիս, կը պատասխանէ հսկիչը՝ կատարեալ պաշարիւնութեամբ, սակայն, պարտիք նաեւ շրջահայեաց ըլլալ և գիտնալ սա տարրական քաղաքավարութիւնն ալ, թէ՛ մեր յարգելի Տիար Աբրահամ աղան թաղականի անգամ ընտրուած ըլլալով՝ ա՛լ աւելի իր իրաւունքին մէջն է, հոգ չէ թէ տոմսակ ունենայ կամ ոչ և հոգ չէ թէ աթոռը իրենը ըլլայ կամ պատկանի ուրիշին։

— Այդ Աբրահամեան տրամաբանութիւնը ո՞ր համալսարանին մէջ ուսար, ծակ պտուկ, պոռալ սկսաւ աթոռի իսկական տէրը, սակայն առիթ չուսնեցաւ շարունակելու իր ըսելիքները։

Խուսկիկ տնկուած ըլլալով իր առաջ, բերանը գոցեր էր ու թոյլ չէր տար նոյնիսկ որ նա շնչել կարողանայ։

— Դուռն ինչպէ՞ս կը յանդգնիս իմին տիրոջօ հանգիստը խռովել, հասարակ մարդ։

— Սակայն... սակայն...

— Սակայն մակայն չկայ հոս, ընդմիջեց դարձեալ Խուսկիկ. չե՞ս տեսներ որ բարապանները և աղաներու ծառաները նոյնիսկ, աքաղաղներու նըման երկոտանի մնացեր են։

Ի՞նչ ընէ խեղճ հսկիչը և ո՞ր մէկուն դիմէ, երբ ծերուկ մայրիկներ իսկ, հռչակաւոր Խաթուն տուտուի հետ դատապարտուեր են ոտքի մնալու, և երիտասարդներ՝ անտարբեր ակնարկներ միայն կը փոխանակէին իրենց մօտ գտնուող փափկասուն օւրիւրգներուն, որոնք՝ նմանապէս իրենց արաւ գիւլի սրունքներուն վրայ կեցած՝ դարմանքով կը դիտէին անոնց սառն վերաբերմունքը. այն երիտասարդները, որոնք ուրիշ ժամանակներ, հազար ու

մէկ ծեփծեփումներով իրենց հաճութիւնը փորձել կը ճգնէին:

Նոյնիսկ օրիորդներու մէջէն խարտիաշահներ մէկը, պատրաստաբան ու շատախօս, զխտողութիւն ընելով պատանիի մը ցուրտ վերաբերմունքին համար, սապէս կ'ըսէր կամացուկ մը.

— Կեցի՛ր, պարոն, վաղը կը տեսնուինք հետդ:

— Այսօր կարգը չէ, այժմ զիս հանգիստ ձգէ ու վաղը անհանդստացուր այնչա՛փ՝ որչափ որ կ'ուզես, կը խոստանամ բնաւ չհակառակիլ, կը պատասխանէր երիտասարդը սրամտօրէն:

— Խոստացի՛ր ուրեմն, ընկերներուդ քով և ահոնց ներկայութեան, որ դուն ալ վաղը զիս պիտի չի հետապնդես և սովահար շան մը պէս ետեւէս պիտի չի գաս, կը կրկնէր օրիորդը՝ երիտասարդի պատասխանէն վերաւորուելով, և բարկութենէն մինչև իր ականջները կարմրած՝ դեռ կը շարունակէր աւելի կոշտ խօսքերու շարան մը թափել հակառակորդ սիրելիին գլխուն, առանց գիտնալու թէ ի՛նչ կը խօսի և ի՛նչ է նաև իմաստը իր տուած պատասխաններուն:

Հոգ չէր ըներ նոյնիսկ նա այդ մասին, այդ բարկացոտ պահուն, միայն թէ կը նախընտրէր ինք քարի տակ մնալ՝ խօսքի տակ չի մնալ:

Երիտասարդը, աւելի՛ խոհեմ, անպատշաճութիւններէ խուսափելով՝ կը պապանձէր, թոյլ սաւով որ օրիորդը յաղթական հռչակուի:

Սակայն խնդրը հոգ չէր, որ իր վերջաւորութիւնը պիտի գտնէր:

Երիտասարդի բարեկամները չուզելով իրենց ընկերը պարտուած տեսնել, կեղծ հաշտարարի իրենց սիրելի գերին էին արգէն լծուած, ու խառնուելով օրիորդներուն, կը սկսէին նեղել զանոնք:

Սոյն պատահարը շատ դիւրութեամբ գուցէ բրանհանայ հետեւանքներն ալ ունենար, եթէ թատերախաղը չըսկսէր:

Ուրբերու և ձեռքերու ուժգին թափրտոցներ կը լսուէին:

Աղաղակներ կ'արձակուէին երկարաչունչ և որսաւնդոստ «Ապուշներու Հարսանիք»ը տեսնել կ'ուզենք, կը պոռչտան:

Սուլոյներ, ոռնոցներ, խնդուքի ձայներ, աղերսանքի կոչեր կը բարձրանալին ամէն կողմէ, «Ապուշներու Հարսանիք»ը կատարեցէ՛ք, համբերութիւննիս հատաւ ըսելով:

Ուստի և թատրոնի յարգոյ պաշտօնէութեան համար, ուրիշ ճար չէր մնացած՝ եթէ ոչ խաղը ըսկըսիլ ժամանակէն շատ առաջ և հասարակութեան ուշադրութիւնը բեմ հրաւիրելով՝ անհանգիստ դէպքերու առաջքն առնել:

Առաջին դանդաղ կը զարնուի:

Երկու ճախարակներ, աջէն ու ձախէն ճանչնելով՝ դանդաղօրէն վեր կը բարձրացնեն լայնատարած վարագոյրը, ի յայտ բերելով լուսաղարդ և ընդարձակ բեմը:

Արրահամ աղայի նուագածուները կ'սկսին թաւ ձայնով նուագել, աւետելով Ապուշ Նաղարի գալուստը: Ծափահարութեան գոռացող ալիք մը թատերասրահի մէկ ծայրէն միւսը և ապա խոր ու միտքիք լռութիւն:

Բեմի ետեւէն թաւ ձայն մը կը գոռայ:

Մարդ մը, որ կ'երեւի թէ պահուրտեր էր հոն, իր անդ հրահանը կ'արձակէ:

— Ուշադրութեամբ մտիկ ըրէ՛ք, Ապուշ Նաղարը պիտի ամուսնանայ:

ԱՊՈՒՇՆԵՐՈՒ ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ

(Տեսարան Ա.)

ՀԱՐՔԱԾ ՄԱՐԴՈՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՊՆԱԿԸ

Բեմը ընդարձակ է և շքեղ, առաստաղէն կախուած է ելեքտրական գոյնզգոյն լամպեր, որոնք կը պսպղան երկինքէն թափուող աստղերու նման: Մէջտեղը դրուած է դրասեղան մը, պաճուճուած թաւ շեայ կանաչ ծածկոցով և որուն վրայ կ'երեւի դաւաթ մը ջուր: Բեմի աջակողմէն դուռ մը, ահագին աղմուկով կը բացուի, ուսկից, վազն ի վազ ներս կը մտնէ պատահողուն հագուստներով մարդ մը:

Մարդը քանի մը այլանդակ շարժումներ կ'ընէ, հագագային խորթ ձայներ կը հանէ, գետին կը պառակի, զլիխվայր կը դառնայ, դարձեալ ոտքի կը ցատքէ և սիւնի մը կը կրթնի կը մնայ անշարժ երկար ժամանակ, որպէս թէ անխօս արձան մը ըլլար:

Յետոյ, հազիւ քանի մը վայրկեաններ անցած, նոյն դռնէն ներս կը մտնէ նաև սգաւոր տարաղով կին մը: Կինը, նախապէս խորհրդաւոր, ապա վարանոտ քայլերով կը մօտենայ սեղանին, վայրկեան մը նա ալ անխօս կը ծառանայ բաղմահաղար հանադիսականներու առջև իր ուղղաձիկ մարմնով և հոն տոր ճառախօսի մը պէս համաշճակ, իր դրաւիչ ակնարկները կ'ուղղէ աջ ու ձախ, մերթ մեկամաղձոտ և մերթ խոփող. յաճախակի աջ ու ձախ, ոտքերն ալ փոխն ի փոխ գետին կը զարնէ, թափ տալու համար իր թրթռացող հոլանի կուրծքին և սեղմ իրանին, այսպէսով հանդիսատեսներուն ցոյց տալով իր

մարմնի տոկունութիւնը, նամանաւանդ այն երիւ տասարդներուն, որոնք պէտք ունին այսպիսի մարմինի տէր ընկերակիցի մը.

Քանի մը վայրկեաններու խոր և ապշեցուցիչ լռութեան մէջ այս վիճակով սպասելէ յետոյ, վերջապէս նա մէկ ձեռքը սեղանին վրայ կը դնէ, միւսով ալ ջուրին գաւաթը վերցնելով, ումպ մը պարուսնակութենէն կը խմէ ու այսպէս կ'սկսի խօսիլ:

— Սիրելի արեւակիցներ, հայրեր, մայրեր, քոյրեր և եղբայրներ, նամանաւանդ դո՛ւք, երիտաւ սարգ եղբայրներ, զիս մօտիկ ըրէք չորս-չորս աւելաններով, բաց աչքերով, ուշի ուշով:

«Ե՛ս, ահաասի՛կ, զիս լաւ կը տեսնէք, չէ՞»:

— Այո՛, այո՛, հրաշալի՛, պատուակա՛ն, կը պոռռան բաղմութեան մէջէն, ըսելիք չունինք շիտաւ կը, թօփի պէս ես, կը ձայնեն ուրիշներ:

— Ես իմ կեանքի անուշ, շատ անուշ շրջանս դեռ չաւարտած, ասրելու և վայելելու կարօտը սրբտիս, այրի մնալով այսպէս սեւեր հագայ:

— Մե՛ղք, մե՛ղք, ձայներ կը բարձրանան հանդիսականներու մէջէն, վա՛խ, վա՛խ, կը ձայնակցին ուրիշներ, հոգ մի՛ ըներ, մեր մէջէն անշուշտ կարելի կ'ըլլայ մէկը գտնել, կ'արձագանգեն մէկ ուրիշ անկիւնէ. և կը պատահի որ մարդ մըն ալ, յանկարծ ոտքի ելնելով ուկնդիր հասարակութեան մէջտեղ, այսպէս կը պոռայ:

— Տիկի՛ն. թատերախաղի վերջաւորութեան, պիտի կարողանաք զիս գտնել թատրոնի դուռին առաջ, ուր պիտի սպասեմ ձեզ:

— Կը սքանչանամ ձեր համարձակութեանը և քաջութեան վրայ, պարո՛ն, կը պատասխանէ տիւկինը, սակայն ներեցէք որ տարրական քաղաքականութիւն կոչուող սոյն պոռնիկ սովորութիւնը՝ որ կը պաշտուի ժողովուրդի տխմար զանգո՛ւածնե-

բու կողմանէ, կ'արգիլէ զիս, այդ մասին ազատ կարծիքս յայտնել կարենալու իրաւունքս արժեցնել, և նմանապէս այժմու պարտականութիւնս կ'ստիպէ զիս յետաձգում մը ընել, սրպէսզի կարողանանք յետոյ ձեզի հետ առանձինն ու ազատօրէն խօսակցիլ:

Այսպէս, եթէ որսացող որսորդի մը նման, իր առաքելութեան մէջ յաղթական այրի տիկինը, քաջառողջ պատանիին իւրայատուկ դիւանագիտական ժամագրութիւնը տալէ յետոյ, հետզհետէ աճող ժողովուրդի ցոյց տուած հետաքրքրութենէն ալ խրախուսուելով՝ կը դառնայ աւելի ու աւելի համարձակ, կը բռնէ իր գլուխը աւելի՛ բարձր, կ'ընէ իր կուրծքի վանդակը աւելի՛ փքուն, և հռետորական շարժումով մըն ալ բռունցքը կուրծքին զարնելով կը շարունակէ:

«Ես տասն և երկու երկա՛ր, երկար, տարիներէ ի վեր, միս մինակս կ'ապրիմ, մինակս կը ճաշեմ և միս մինակ ալ կը ննջեմ:

— Մե՛ղք, մե՛ղք, օգնութիւն, «հարա՛մ», աւզերսագին և միանգամայն կատակախառն աղաղակներ կը թռչին հանդիսատեսներու շրթներէն:

— Տարիքս մեծ է, կը շարունակէ այրի տիկինը, զեռ հազիւ հազ քսան և չորս տարու, երեք ամսու ու քանի մը օրերու թարմ մանիշակի մը կեանքն ունիմ, կը կոչուիմ Տիկին Պէկզողեան:

— Կեցցէ՛ տիկին Պէկզողեանը, կեցցէ՛ իր մարմինը, կեցցէ՛ իր թարմ մանիշակի կեանքը, կ'որոտան երիտասարդ հանդիսատեսներու աղաղակները:

— Կրո՛ղը տանի քեզ, կը գոռայ անկիւնէ մը՝ իյաթուն տուտուի խոպոտ ձայնը:

— Եւ քանի որ մարդ մըն ալ չկայ ձեր մէջ, կը շարունակէ այրի տիկին Պէկզողեան, որ կարենայ կարդալ գեղեցիկ ամուրի կնոջ մը անուշ հոգին, ա.

նոր տոչորուող քնքոյշ սրտին զգացումները, ներաշխարհի այրող տառապանքները, ի՞նչ մեղքս պահեմ, ձեզմէ յուսահատեցայ շխտակը և ճարահատ ստիպուեցայ իմ կեանքիս մնացեալ երեք քառորդ մասը՝ բարեգործութեան նուիրել։ Այս որոշումիս վրայ հաստատ, այրիացած կիներու, այրիացած այրերու, անկեալներու, զրկեալներու և անկուտիներու «Տիկնանց Յանձնախումբ մը կազմեցի. գէ՞շ նմ' ըրեր։

— Սքանչելի՛ գաղափար, նամահաւանդ ինքնացուցադրութեան հրաշալի յաւիթ մը, կը պոռչւտան վարէն։

— Տեսէ՛ք ուրեմն սա մարդը, — տիկինը կը ցուցնէ սիւնին կրթնող անխօս մարդը, — հարբած մարդ մըն է ան։

Մինչև այդ վայրկեանին, անխօս արձանացող մարդը զայս որ կը լսէ, հարբածի յանկարծական այնպիսի՛ ոռնոց մը կ'արձակէ, որու ազդեցութեան տակ մարդիկ իրենց նստած աթոռին վրայէն կէս կէս կանգուն վեր կը ցատքեն և պզտիկներ վախնալով կ'սկսին լալ։

— Խեղճ հարբած մարդ մըն է նա, կը շարուանակէ այրի տիկինը, ցորեկ գիշեր չըսեր, միշտ կը խմէ, որ ատեն որ խմիչք գտնէ։

— Զը խխը՛մ թող խմէ, կը ձայնէ Խաթուն տուտուն վարէն, իր սուր սուր ականջներուն հետ՝ պզտիկ աշուկներով, բեմին վրայ հարբած մարդը փնտռելով։

Կը գտնուի նաև անպատկառ մէկն ալ, որ «ինչո՞ւ մինակը կը ճնկէ և ոչ ձեզ հետ միասին», կը պոռայ։

— Մեզ չի՛ վերաբերի րա՛յն թէ՛ ինչո՞ւ նամիշտ կը խմէ ու կը հարբի, այլ այն է թէ՛ ի՞նչ է պատճառը որ կը մղէ զանի միշտ խմելու մոլի մը դառնալ. ահա՛ մեր պարտականութիւնը։

— Ի՞նչ է, ի՞նչ է ուրեմն պատճառը, ամուրի՞
է, վշտահա՞ր մըն է, աղքա՞տ մըն է, կը հարցնեն
հանգիստականներու մէջէն հետաքրքիրներ:

— Ճի՛շդ գտաք, կը պատասխանէ այրի տիկին
Պէկղողեան, նա թէ՛ ամուրի է, թէ՛ վշտահար է և
թէ՛ աղքատ, չա՛տ խեղճ աղքատ մարդ մըն է:

Սիւնին կրթնող մարդը զայս ալ որ կը լսէ,
վիզը ծռելով՝ ողորմելի մուրացկանի մը կերպա-
րանքը կը կեղծէ:

— Տեսէ՛ք, ճիշդ չե՞մ զրուցեր միթէ, կը շա-
րունակէ դերասանուհին, ո՞վ չի մեղքնար զայն
տեսնելով, և ո՞վ իր դրպանի դրամը ամբողջու-
թեամբ չի տար, անոր վիշտը փարատելու համար:
Սիրելիներ՛ր, գիտէ՛ք, չէ՞, թէ աղքատասիրութիւնը՝
համազօր է բարեպաշտութեան, և բարեպաշտու-
թիւնը ինքնին հոմանիշն է Աստուածապաշտութեան
և մենք ամենքնիս ալ Աստուածապաշտներ ենք չէ՞:

— Յետո՞յ, յետո՞յ, կը պոռչտան մարդիք վարէն,
իրենց ուղեղին մէջ չի կարողանալով հաշտեցնել
թատրոնի կեանքը՝ տիկին Պէկղողեանի քարողած
պատուելիական խրատականներուն հետ:

— Յետոյ, եթէ այսպէս թողունք որ այս թըշ-
ուառ մարդը դրամի չգոյութեան պատճառաւ միշտ
խմէ, կրնայ պատահիլ, որ օրին մէկն ալ՝ յուսահա-
տելով՝ անձնասպան մը ըլլայ:

Հաղիւ թէ տիկին Պէկղողեան այս բառերը ար-
սաներ էր, սիւնին կրթնող հարբած մարդը՝ քանի
մը քայլ դէպ առաջ կը վազէ և գօտիին տակէն խո-
շոր դաշոյն մը քաշելով՝ օդին մէջ շողացնել կ'սկսի
և միանգամայն կը պոռայ:

— Բանի որ դուք դրամ տալ չէք ուղեր խեղճ
հարբածիս, որ անօթութիւնս յագեցնեմ, որ վիշտս
փարատեմ և որ կարգուիմ, ուրեմն ես ալ անձնաս-
պան պիտի ըլլամ:

— Աման մի՛ ըներ ոտքդ պագնեմ, կը պոռայ տիկին Պէկղողեան, տեսնելով որ հարբած մարդը գլուխը յետ է բարտէր, բայեր է բերանը խոշոր, ու դանակը ուղղաձիգ, անոր մէջ հրելու նշան կ'առնէ.

— Հեռու գնայ դուն, կը գոռայ հարբած մարդը և արագօրէն դանակը կը մխրճէ իր բերնին մէջ, կ'երերկտայ ու կը տապալի գետին:

— Ազատեցէք, հասէք, օգնութի՛ւն, վախ վախ մեռաւ խեղճ մարդը, կը ճչայ տիկին Պէկղողեան աղերսագին:

— Սուտ է սուտ կը պոռան վարէն:

— Դանակը թուղթէ շինուած է կը ձայնէ ուրիշ մը:

— Ժողովուրդը չի խաբուիր երբեք, նա չի կըլլեր այդպէս խաղեր, կը ձայնակցին ուրիշ անկիւնէ մը:

Այսպէս ընդհանուր ժխորի և սոււրցներու մէջ վար կ'իջնէ վարագոյրը, կը վերջանայ թատերախաղի առաջին մասը, որմէ անմիջապէս յետոյ տասնեակ մը օրիորդներ մէկ մէկ հսկայ ափսէ բռնած իրենց ձեռքին, կը մտնեն ժողովուրդին մէջ, տարբեր տարբեր ուղղութեամբ կը ճեղքեն ամբոխը, ճղմուելու աստիճան սեղմուելով երիտասարդներու խիտ շարքերուն մէջ, և անդադար կը պոռչտան ու կ'աղաղակեն:

«Հարբած մարդուն պնակն է, մի զլանաք ձեր օգնութիւնը, Աստուած մէկի տեղ հաղար տայ, օղիի դրամ տուէք քիչ մը անոր համար, Տէրը հայր Աբրահամի առատութիւնը պիտի շնորհէ ձեզի, մաս մըն ալ «սալաթ»ի դրամ որպէս զի օղին ախորժաւ կով խմուի մեղք է, աղքատ է, մի զլանաք օգնութեան ձեր պարտականութենէն...»

Նպաստահաւաք աղնուափայլ օրիորդները սասկայն, շատ շուտ վերադարձան:

Անոնք տրտում էին, գլխիկոր և տրտաթախիծ :

Ակնայայտ էր որ անոնք շատ չարհարուած էին պատանիներու խիտ շարքերուն մէջ, իրենց պաշտօնը կատարելու պահուն...

Իւրաքանչիւր նպատաւաւոր օրիորդ որ կը ներկայանար յարգելի Տիար Գորտնբուրգեանի առաջ, իր առաջին խօսքը կ'ըլլար բոլորքը մը այն ինչ երիտասարդին համար, որ անպատկառ խօսք մըն է ըսեր, այն ինչ երիտասարդին համար, որ շատ խիստ սեղմեր էր իրեն. վերջապէս ուրիշ մէկ պատանիի համար ալ որ յանգզներ էր նոյնիսկ համբոյր մը առնել իրմէ:

Թաղականի անդամ, գործցի աւագ ուսուցիչ և միանգամայն Ազգային սնտուկի հաշուակալ Տիար Գորտնբուրգեան բնական է ականջ պիտի չի կախեր այդ բողոքներուն:

— Հոգ չէ ազջիկներս, ատոնք պատահական և երկրորդական խնդիրներ են, կարելորդ գրամն է. բերէք նայիմ դուք սա ափսէները ըսաւ, ու շտկուելով հաւաքուած գրամները համրելու գիրք առաւ:

Առաջին ներկայացող օրիորդի ափսէին մէջ կար 5 փարանոց մը միայն որը՝ չափազանց գոհունակաւ լուծեամբ ընդունելով արձանագրեց, չորս հինգ տոմարներու մէջ:

Երկրորդ օրիորդը ափսէն կորսնցուցեր էր, նա իր չըջանը ընելու ժամանակ երբ կ'աթուն տուտուի քովէն կ'անցնի կզեր:

«Հարբած մարդո՞ւ համար գրամ կ'ուզես, ա՛ռ քեզի ուրեմն գրամ», ըսեր էր ան ու ձեռքի գաւազանով այնպիսի ուժգին հարուած մըն է տուեր ափսէին որ յիսուն մեթր հեռուն է նետուեր ափսէն իր ձեռքէն:

Սակայն երբ երրորդ օրիորդը կը մօտենայ, Տիար

Գորտնրուդեան զարմանքով կը տեսնէ անոր ափսէին մէջ քանի մը զգուժի կուտ միայն, ուրիշ ու չինչ և երբ կը բանայ տոմարները ու կ'առնէ գըրիչը արձանագրութիւնը կատարելու համար զգուժի կուտին, կը շուարի կը մնայ թէ ինչպէս գրէ, կամ գրէ թէ չի գրէ, չի կրնար եզրակացութեան մը յանգիլ, կը ջգայնաւայ, կը զարնէ գրիչը գետնին և ոտքի ցատքելով, իր խօսքը կ'ուղղէ հանգիստտես թաղմութեան.

— Ինչ մտիկ ըրէք վարկեան մը, առատաձեռն հայրենակիցներ, կ'երեւի թէ մեր թատերգութեան առաջին մասը լաւ ընդունելութեան չարժանացաւ ձեր կողմէ, ինչ որ պէտք չէր այդպէս ըլլար և դուք պէտք է հասկնայիք անոր հոգեկան և բարոյական բարձր արժէքը:

«Լիայոյս եմ որ մեր թատրոնի երկրորդ մասը, պիտի յաջողի տաքցնել ձեր սիրտն ու հոգին. ձեր միտքն ու զգացումները, ձեր յոյզերն ու յուզումները, անոնց շնորհիւ տաքցնելու համար նաև բարեւ գործութեան սահմանուած ա սէները և ափսէակիրները միանգամայն:

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

ԱՆԺԱՄԱՆԱԿ ԾՆՈՂ ՄԱՆԿԱՆՑ ՇՈՂՁԷՔԻ* ՊՆԱԿԸ

Տիար Գորտնրու ղգեանի համոզիչ խօսքերէն անւ
միջապէս յետոյ բեմի հնազանդ վարագոյրը դարւ
ձեալ ինքնին վեր կը բարձրանայ:

Միւսոյն դռնէն, ուսկից ներս մտեր էր առաջին
դերակատարը. ներս կը մտնէ օրիորդ Զարգար,
ներկերով գեղեցկացած, սեղմիրան, ընկոյզ թօթ
ուելու ձողունի մը յայնքով և առաստաղներու մուրն
ու մրուրը վար առնող ձողի մը հասակով աղջիկ մը.
նա ևս մօտենալով սեղանին առաջ, կ'սկսի խաղալ
իր դերը, սա տարբերութեամբ, որ յիշեալին գոռոզ
բնաւորութիւնը՝ թոյլ չէր տուած իրեն, տիկին
Պէկզոզեանի նման նօթաթուղթ մը բերել իր հետ.
ուստի, ըսելիքը յայտնելէ առաջ կը հազայ քանի մը
անգամներ և յետոյ. ներկաներու այլանդակ սոււոց-
ներուն առարկայ, կ'սկսի շառագունիլ և կը քրտնի:

— Սիրելիս, իմին անուշիկս, կը գոչէ իսկոյն
և ապա պապանձումն Զաքարիաի. իր ամէն ժամ
ու ամէն վայրկեան գործածած բառերն էին փա-
խած շրթներէն, որ չէր յարմարած կատարելիք
դերի նիւթին:

Ներկաները իրենց խնդուքը չեն կրնար զսպել.
սոււոցները աւելի կը շառցնեն, մինչ ինք աւելի
ևս կը կարմրի և երբ թաշկինակը կը հանէ քրտ-
տինքը սրբելու համար, փրնձափոշին քրտինքին
հետ միասնաբար անյայտանալով՝ տակէն երեւան
կ'ելնէ իր թուխ, թառամած ու տարիքը առած օ-

(*) Յիշողչէք, եկեղեցւոյ պնակի դրամ:

րիորդի մը կռտած մօրթը, երկու գոյնով զէմք մը, աղեղութեան գլուխ գործոց մը:

— Քիչ մը ջուր խմէ որ զովանաս, կը պոռայ Սբրահամ աղան վարէն. և զերակատար օրիորդը քանի մը ումպ ջուր կլլելէ յետոյ՝ զգաստանալով, կորուսած խօսքին թելը դարձեալ կը գտնէ ու այսպէս կ'սկսի:

— Սիրելի հայեր, ե՛ս ալ հայ եմ, մեր խաղը նոյնպէս հայկական է, և մենք ամէնքնիս հայեր ենք: Ուրեմն ձեզի՛ք է խօսքս, ո՛վ հայ մայրեր, հայ հայրեր, հայ քոյրեր և հայ կայտառ եղբայրներ:

«Ես, տասն և չորս ամեայ կոյս օրիորդ, արհաւմարհած եմ կեանքը. նուիրուելու համար աշխարհի մէջ տառապող մարդկանց ցաւերը ամօքելու իտէալ պարտականութեան: Այս անվերադառնալի որոշումիս մէջ հաստատ, մերժեցի ամէն երիտասարդ պատանիներու աղերսագին խնդրանքները, որոնք ամէն օր հաղարնեօով դեռ կուգան իմ ձեռքս խընդրելու. մերժեցի անոնց հարստութիւնը, գեղեցկութիւնը, թարմութիւնը, երկտասնեակ մը սիրուն մանչերու մայր դարձնելու անոնց ինծի տուած խոստումները, մեղրով ու կարագով ինձ սնուցանելու պայմանագրութիւնները, որպէսզի ազատ ժամանակ ունենամ աղգիս բիւժ ցաւերը ամօքելու, աղքատին արցունքը սրբել կարենալու նուիրական գործով զբաղուելու:

«Այժմ պատիւ ունիմ ձեզ ծանուցանելու թէ՛ ես, անբախտ աղջիկներու, խեղճ այրիներու և տըգեղութեան պատճառաւ ամուրի մնալու դատապարտուած ծեր կոյսերու կարօտակէզ սրտերուն օգնութեան փութթացող օրիորդներու յանձնախումբի, մեր քաղաքի պատուակալ ատենապետուհին եմ:

— Հասկցա՛նք, հասկցա՛նք, մենք գիտենք ինչ

ապրանք ըլլալդ, գլուխ մի արդուկներ, պարապ տեղ ժամանակ կը վատնես, կը պոռչտան վարէն:

— Եթէ հազար կտոր ալ ըլլաս, չես կրնար ինքզինքդ ծախել, կը ձայնէ ուրիշ մը:

— Խեղճ, շատ խեղճ ընտանիք մը կայ, կը շարունակէ օրիորդ Զարչար, չափազանց պատուաւոր ընտանիք մը, որ կերակուր չունին կէս օրին ճաշելու համար, դրամ չունին իրիկուան ընթրիք ճարելու համար, և առաւօտուն ալ նախաճաշ ընելու տրամագրութիւն չեն ղգար, որովհետեւ Զիքոյ է կարողութիւն, մարդիկը դրամ չունին, ինչ ընեն. այդքանը բաւական չըլլալով, թշուառութիւնը ոճրագործութեան մղեր է զանոնք, և հայրը կ'ուզէ եղեր սպաննել իր զաւակը:

«Ուստի, մեր միութիւնը գեղեցիկ գաղափարը յղացած է, կերպիւ իւրիք յիշեալ ընտանիքին համար դրամ հաւաքել, ու սարքեց սոյն հանդէսը. եթէ ուրեմն անշուք ալ ըլլայ մեր ներկայացումը, պէտք չէ ձեր աչքերուն անշուք երեւի, այլ ձեր մտքերուն և հոգիներուն մէջ պէտք է պատկերանայ անոր վսեմ, բանաստեղծական, դուք ըսէք հոգեբանական իմաստը:

Օրիորդը դեռ չէր վերջացուցած իր ամբողջ ըսելիքը, երբ ահագին ազմուկ մը կը բարձրանայ դուռին առջև:

— Ո՛հ, օգնութիւն, ազատեցէ՛ք, հասէ՛ք, կ'առաջակէր նուրբ ձայնով մէկը:

— Պիտի սպաննեմ, ուրիշ ճար չի կայ, կը պատասխանէր խռպոտ ձայն մը:

— Օրիորդ Զարգա՛ր, օրիորդ Զարգա՛ր, առաջակներու մէջ ներս կը վազէ վերջապէս փոքրիկ աղջնակ մը կուրծքին սեղմած պատառոտուն հագուստով կիւն մը ու կը պահուըտի դերակատար օրիորդին ետին:

Հաղիւ վայրկեան մը անց, մարդ մը ես ահագին դանակ մը ձեռքը ներս կը յարձակի ու կը գոռայ.

— Ո՞ւր մտաւ սա պոռնիկը.

— Ի՞նչ կ'ուզէք, կը բարկանայ օրիորդ Զարդար, մինչ այդ սուր բռնող նորեկ մարդը տեսնելով փախչող կիներ որ պահուածներ է. կը բացագանչէ.

— Լա՛ւ լսէ՛ ինչ որ կ'ըսեմ քեզի. քանի որ քուկին հաշիւդ իմին ձեռքս է, պէտք է որ անսաս իմին ամբողջ հրամաններուս և կատարես զանոնք կէտ առ կէտ, ապա թէ ոչ գիտցի՛ր որ քուկին կեանքիդ վերջաւորութիւնը ափ մը մոխիր է.

— Այդչափ ալ աժան չէ՛, ինքնապաշտպանուած թեան կը դիմէ կիներ, միթէ կին ըլլալ, արուներուն գերի՞ ըլլալ կը նշանակէ, ինչո՞ւ ձեր ամէն ըսածները պէտք է կատարուին ու մեր խօսածը միշտ ոտքերու սրբիչ դառնան. ո՛չ, հաղար անգամ ո՛չ, ես ապուշ չեմ որ որդեսպան մայր մը ըլլամ, ո՛հ ո՛չ, եթէ հաղար անգամ ալ ծեծելու ըլլաս, դարձեալ չեմ կրնար անսալ, քուկին այդ անխիղճ, անաստուած պատուէրիդ.

— Ինչո՞ւ հաղար անգամ ծեծեմ քեզ, միթէ՞ մէկ հարուած մը միայն բաւական չէ, գոչելն ու կնոջ վրայ խոյանալը մէկ կ'ըլլայ արիւնարբու մարդասպանին.

— Աղատեցէ՛ք զաւակս, օգնութիւն օրիորդ Զարդար, կը ճուայ խեղճ կիներ.

— Ի՞նչ է, ըսէ՛ք նայիմ, ի՞նչ ունիք, կը միջամտէ օրիորդ Զարդար, մարդասպանին առջեւ ծանալով.

— Ինչո՞ւ ինձի կը հարցափորձէք, պատճառը իրեն հարցուցէք կը պատասխանէ դանակ ճօճող մարդը.

— Ըսէ նայիմ, դո՛ւն ըսէ ուրեմն, ինչո՞ւ կը

հալածէ և ո՞վ է այս մարդը, կը հարցնէ օրիորդ
Զարդար կնոջ:

— Այս մարդը, կը պատասխանէ հալածական
կինը, իմին ամուսինս է և այս պղտիկն ալ մեր
ղաւակը և անդուժ ամուսինս կը հրամայէ ինձ
որ խեղդեմ զաւակս, ահա ինչ որ պիտի ուզէիք
հասկնալ:

— Ինչո՞ւ, կը դառնայ օր. Զարդար իր խոժոռ
ականարկը սեւեռելով կնոջ ամուսնոյն վրայ ամօթ
չէ՞, ինչպէ՞ս մայր մը կարող է խեղդել իր հոգեհա-
տորիկը:

— Հա՛հա՛ կը խնդայ սուր քաշող մարդը. մեր
ամուսնանալը դեռ հաղիւ յիսուն օր կ'ըլլայ, ինչ-
պէս կարելի է եր մէկ ու կէս ամսու զաւակի մը հայր
ըլլամ շուտով, սա խոշոր ամօթ մը չէ՞, ինչո՞ւ դա-
տապարտուիմ աւելի աշխատանքի, ինչո՞ւ աւելի
քրտինք թափեմ ծառայել ու կերակրելու համար
ապօրինի կենսակցութեան մը ծնունդը եղող սա
պղտիկ ջլդիկը, պէտք է խեղդել զայն, ահա այսչափ
միայն, և այս հրանանս չիրադործողին ալ՝ սա
սուրս պիտի խօսի:

Այսպէս խօսելով մարդասպանը սկսաւ իր սուրը
ճօճել օդին մէջ:

Ձայն մը բարձրացաւ այդ միջոցին ժողովուրդի
մէջէն:

— Արժանի է թոյլ տուէք թող սպաննէ թէ մէ-
կին, թէ միւսին, նամանաւանդ միւսին, պոռնիկ-
ները ապրելու իրաւունք չունին:

Խաթուն տուտուն էր որ վարէն կը պոռչտար և
բարկութենէն կասկարմիր եղած լուտանքներ կը
թափէր:

— Պէտք է հաշտութեան ճամբայ մը գտնենք,
անկարելի է որ սայր մը կարենայ իր զաւակը խեղդել:

— Ինչպէ՞ս, կը հարցնէ խոժոռ մարդասպանը:

— Ինձ մտիկ ըրէք ես ըսեմ ձեզի թէ ինչպէս, կը շարունակէ օր, Զարգար: Մեր միութիւնը պիտի հոգայ այս պղտիկին ամբողջ ծախսերը, հայթայթելով անոր համար հագուստեղէն կաթ և ամէն ինչ: Դարձեալ միութիւնս պիտի ջանայ քեզ համար ալ ազուոր ամսական մը յատկացնել, եթէ յանձն առնես յայտարարելու թէ դուն ես այս պղտիկին հայրը, կ'ընդունի՞ս:

— Անշուշտ, անշուշտ եթէ ամսականը նամասաւանդ քիչ մը... գիտես հա... սանկ...:

Այո՛, այո՛, իւզոտ ամսական մը, այս չէ՞ ուղածնիդ, կը խոստանամ:

— Կ'ընդունիմ ուրեմն, կ'ընդունիմ երկու անգամ անոր հայրը ըլլալ, կը պատասխանէ մարդասպանը ուրախօրէն իր սուրը վար առնելով:

— Վստահ եմ ժողովուրդին առատաձեռնու թեան որ այժմ պիտի փաստէ գործով, վստահ եմ նաև, որ անոնց շնորհիւ ձեր խաւարամած հոգւոյն հորիզոնին վրայ փայլուն արեւ մը պիտի ծագի: Օ՛հ ուրեմն ափսէակիրներ, յառա՛ջ գէպի չարտականութիւն:

— Եկո՛ւր ուրեմն դուն ալ իմին անուշիկ և իմին ամենասիրելի կինս, եկո՛ւր ու բեր սա իմին անուշիկ ու թօմպուլիկ հոգեհատորիկս որ անգամ մը համբուրեմ և անով իմին հայրական ճշմարիտ կարօտս յագեցնեմ. ո՛հ, ի՞նչ երջանկութիւն է սա, այնպէս կ'զգամ թէ՛ խաւարամած հոգւոյս մէջ արեւ մը ծագեցաւ:

Զայս ըսելով այր և կին զիրար կը մօտենան, հայրը կ'առնէ իր զաւակը կնոջ ձեռքէն և համբոյրներու մը տարափի մէջ ողողելու պահուն վար

կ'իջնայ վարագոյրը, կը վերջանայ թատերագութեան
երկրորդ տեսարանը:

Նպաստահաւաք օրիորդներ դարձեալ իրենց պը-
նակները ձեռք առնելով, կը խուժեն բազմութեան
մէջ և կ'սկսին շրջիլ կարգ-կարգ աւելի աշխոյժ ձայ-
նով աղաղակներ բարձրացնելով:

— Տուէ՛ք, ազնիւ տիկիւններ, շատ ու շատ աը-
ւէք, աղուոր պարօննե՛ր, անժամանակ ծնող զաւ-
կին համար, հօր մը մէկ հատիկ հոգեղաւակին հա-
մար առատօրէն ցնծացէ՛ք և ձեր քսակին հետ զրէք
նաև ձեր սիրտը՝ այս պնակին մէջ, ափսէակիրներու
թարմ սիրոյն համար:

Այսպէս, անոնք իրենց շրջանը լրացնելէ յետոյ,
երբ դարձեալ կը ներկայանան վսեմ. Տիար Գոր-
տընբուրդեանի առաջ, այս անգամ առաջին պնա-
կին մէջ կը դտնեն քանի մը կտոր ձմերուկի կե-
ղեներ, զորս տիար Գորտնբուրդեան պզգանքով
վերցնելով մէկ կողմ կը նետէ:

Երկրորդ օրիորդը չէր վերադարձած:

Երրորդ օրիորդը կը յայտնէ անոր պնակը նետե-
լով՝ երիտասարդի մը հետ փախուստ տուած ըլլալը
և կը ներկայացնէ իր պնակն ալ, որուն մէջ կը գըտ-
նեն ժանդոտ դանակ մը՝ մաքուր թուղթի մը մէջ
խնամով փաթթուած:

Թուղթին վրայ հետեւեալ գրութիւնը կար, զոր
տիար Գորտնբուրդեան կը կարդայ.

«Ահաւասիկ իմին նուէրս թաղական աղաներու.
այս թանկագին գործիքը պէտք է գործադրութեան
դրուի բոլոր պոռնիկներուն համար, կեղծ հայրերու
համար, վերջապէս իրենց պարտականութիւնը չի
կատարող ազգի ներկայացուցիչներուն համար»:

Յարգանք

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

Տիար Գորանբուրդեան երբ կը կարգայ յիշեալ
դրութիւնը, իսկոյն կը վազէ Աբրահամ աղայի քով,
կը ցուցնէ անոր դանակը՝ ու կը կարգայ թուղթը:
Աբրահամ աղա դանակը տեսելով, կը սոսկայ,
և ժողովուրդին վրէժխնդրութենէն, անոր յամր,
սակայն շանթահարող զայրոյթէն սարսափած, վեր
կը դատքէ, ինք անձամբ կը բարձրանայ բեմ, վա-
րագոյրը կը բացուի, կ'սկսի երրորդ արարը:

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

ԱՊՈՒՇ ՆԱԶԱՐԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ՖՅՆՏ

Թաղական խորհուրդի նախագահ, Աղքատախը-
նամ մարմնոյ ատենապետ և Տիկնանց ու Օրիորդաց
միութիւններու պատուակալ նախագահ տիար Աբ-
րահամ աղայի յանկարծական երեւումը, տարբեր
փայլ մը տուեր էր թատրոնի բեմին և ներշնչեր էր
նաև խորհրդաւոր պատկառանք՝ բոլոր հանդիսա-
կաններուն վրայ:

Լուռ էին ամէն ոք:

Աբրահամ աղայի ձայնը մէկէն սկսաւ որոտալ:

— Ժողովուրդ, ըսաւ նա, զժքախտ, շա՛տ զըժ-
բախտ կ'ըզամ ինքզինքս, չի կարողանալ հաս-
կացնելուս համար մեր աշտօրուայ սարքած թատրեր-
դութեան հոգեկան, բարոյական անժխտելի իմաս-
տը: Վստահ եմ, թէ ձեզմէ և ոչ մին կարողացաւ
ըմբռնել անոր արտաքինին տակ թաղնուած իմաս-
տասիրական խորհուրդները և անպատկառօրէն պա-
տասխանեցիք մեզ ձմերուկի կեղեւով և դդումի
կուտով միայն: Ուրիշ մէկն ալ ձեր մէջէն, ժանդոտ

դանակ մը նուիրեր է. լաւ է ըրեր, ես շատ դո՛ն եմ անկէ, անով առիթ կուտաք ինձ ձեր դգու՛մ գլուխները ճգմելու, որպէսզի դո՛ւք ևս հետաքրքրուիք աղգին հոգերով ու աղգին ցաւերով:

«Ձէ՛ք կարող երեւակայել, թէ ի՛նչ նեղ վիճակի ենք մատնուած: Տէրտէրին կինը՝ ըսել կ'ուզեմ երէց-կինը, հիւանդ է. բժիշկի և դեղի կը կարօտի. պաշտօնակիցներէս, թաղականներէն մէկ երկուքին կիսները՝ Բարիդ օդափոխութեան երթալ կը փախաւքին, թաղականի մը կնկան վայել ապրուստի միջոցներու պէտք ունին, աղգային սնտուկը դատարկ է. ո՞վ պիտի տայ անոնց դրամները, եթէ ոչ դարձեալ դուք:

«Կայ նաև ուրիշ շատ կարեւոր պարագայ մը.

«Դուք, ամէնքնիդ ալ, կա՛մ ամուսնացած փոքր ձագու մարդիկներ էք, և կամ զիտի ամուսնանաք ու փորձառու դառնաք. սակայն, կայ երիտասարդ մը, որ ամուսնանալու տարիքին հասած ըլլալով, չունի դրամ որ ամուսնանայ, կնիկի տէր ըլլայ, ինչպէս որ դուք դարձեր էք: Իրաւունք չունի՞ միթէ, դո՛ւք զրուցեցէք. դուք ամէնքնիդ անյուշեր էք ձեր թեւերուն մէկ մէկ կնիկ, ան ալ մարդ է, ուժով առողջ մարդ. բնական է նա կապիկ մը պիտի չանցնէ իր թեւին, ինքն ալ կ'ուզէ իր իրաւունքը, նա ալ կ'ուզէ մէկ կնիկ ունենալ իր թեւին մէջ:

— Ո՞վ է ան, ըսէ՛ք, ո՞վ է ան որ կնիկ կ'ուզէ, կը հարցնեն ժողովուրդին մէջէն՝ բաղմաթեւ ներկուած աղջիկներ:

— Ձեր ամէնքին ծանօթ նազարն է, այն խեղճ ամուրի երիտասարդը, որը չեմ գիտեր ինչ բանի չի դոյութեան համար ապուշացած է:

«Սակայն մեծ յոյս ունինք որ եթէ նա ամուսնանայ իր ապուշութիւնը պիտի բժշկուի:

«Ահա թէ ինչո՛ւ աւելի ևս պարտականութիւն կ'իյնայ մեր վզին, ֆօնտ մը հաստատել Ապուշ Նազարին համար, անով հետապնդել կարենալու համար կրկնակ նպատակ, այսինքն թէ՛ ամուսնացընել, կնկան տէր դարձնել զանի և թէ այսպէսով միանգամայն բժշկել զայն»:

«Ուստի, թախանձագին կը խնդրեմ ձեզմէ կրկին անգամ առատաձեռն ըլլալ»:

«Օ՛րն ուրեմն ափսէակիր օրիորդներ՛ր, շտապ քայլերով դէպ յառաջ»:

«Եւ դո՛ւք, սիրելի հայրենակիցներ՛ր, Ապուշ Նազարի ամուսնութեան ֆօնտին համար անպարտելի կամքով ձեռքերնիդ ձեր քսակին յատակ»:

«Դէպի սուրբ և նուիրական նպատակ»:

Տիար Աբրահամ աղան քեռ իր ըսելիքները չէր վերջացուցած, երբ յանկարծ, ժողովուրդի մէջէն, կայտառ երիտասարդ մը կայծակի արագութեամբ կը ցատքէ. կ'եւնէ բեմին վրայ, բոռնցքները կը սեղմէ ուժգին, ակոսները կը կճրտէ՝ մէկը յօշոտելու անհամբեր սպասող վագրի մը նման, աջ ոտքը ուժգին դետին կը զարնէ, կը ճարճատի տախտակամածը, կը ցնցուի իր գլուխը. կը սասանին իր խռիւ մազերը, կը շառագունին աչքերը՝ դուրս ժայթքելու աստիճան, և պատառոտուն վերարկուն տակէն զօրաւոր արմուկ մը վեր բարձրացնելով՝ կ'ուղղէ տիար Աբրահամ աղային: Եւ սոյն անակնկալ տեսարանի տես, ապշահար, դառնաղէտ վախճանի մը սպասող հանդիսատեսներու խորհրդաւոր լռութեան մէջէն, թատրոնի կամարները դողացնող ահելի ձայնով մը կը գոռգոռայ.

— Որո՞ւ համար ամուսնութեան ֆօնտ . . . :

Իր բարկութենէն չի կարողանար աւելին շարունակել, ուստի և այնպիսի ուժգին կիցի հարուած

մը կ'իջեցնէ դողահար Աբրահամ աղայի կուրծքին, որ անմիջապէս գետին կը տապալի, կոնակը տախտակամածին՝ ոտքերը առաստաղին:

— Դուք որո՞ւն համար կը հաստատէք ամուսնութեան ֆօնտ և որո՞ւն համար ապուշ կ'անուանէք. դո՛ւք էք, դո՛ւք, ապուշներու քառակուսի արմատները, և այդ ֆօնտերը՝ ձեր ստամոքսին համար են:

«Ըսէ՛, թաղական, ինչո՞ւ կոնակիդ վրայ կը պառկիս, ևս պատասխան կ'ուզեմ, ո՞վ քեզի հրաման տուաւ որ ինծի համար դրամ հաւաքես, քու կին քսակդ պարարտացնելու համար»:

Ապուշ Նազարն էր բեմին վրայ ցատկող ինքնակոչ հիւրը:

Աղգային իշխանութեանց ապօրինութիւններու հանդէպ բողոքող այդ մէկ հատիկ անձը՝ նոյն ինքն ժողովուրդն էր:

Լուռ ժողովուրդի համբերող բազմութեան ցատումն էր մէկէն պոռթկացող, անոր ծոցէն, անոր հոգիէն ծնունդ առնող վրէժխնդրութեան ոգին էր. որ դատաստանի կը հրաւիրէր իր ընտրեալները, իր բենց հաշիւը տալու:

— Ֆօնտի պնակները հակեցէք, դրամներս պիտի չի...

Աբրահամ աղան էր, որ իր կողերուն ու կուրծքէն ցաւերուն մէջ դալարուելով հանդերձ իր պառակած տեղէն առանց ոտքի ելլել կարենալու, երբ կը փափաքէր իր հրաժանները գեռ տալ, վարագոյրը վար կ'իջնայ որոտնդոտ ծափահարութեանց մէջ:

Եւ թատերախաղը վերջացած ըլլալով ժողովուրդը խրատուած, կ'սկսի մեկնիլ ուրախ և չափազանց գոհունակ սրտով:

Միայն թէ, ժողովուրդին մեկնելէն յետոյ, երբ Ապուշ Նազարի ամուսնութեան ֆօնտին համար

գումարին առաջ գրուած պնակները քննելու կուգան՝ տոմարներու մէջ արձանագրելու համար, ուրիշ բան չեն գտներ չոն, եթէ ոչ թղթիկներու վրայ գրուած տասնեակ մը օրիորդներու հասցէներ, որոնք թախանձագիտօրէն կը խնդրէին Ապուշ Նազարի թեկնածուները ըլլալ, և խոշոր անուանացանկ մը՝ աւուրի երիտասարդներու, որոնք առատ խոստումներով կը հանդիսանային այրի Թիկին Պէկզօղեանի և օրիորդ Զարգարի յաճախորդները:

Սոյն պատահարն ալ կ'արձանագրուի նմանապէս 4—5 տոմարներու մէջ և կը կնքուի բոլոր թաղական աղաներու կողմէ, ի բաց առեալ Աբրահամ աղայէն, որ աղգին սիրուն համար իր անձնական զբոսանքն ալ վրայ տուած ըլլալով, չիւանդանոց փոխաւ գրուած կ'ըլլայ այդ պահուն:

Եթէ սպասուած արդիւնքը կարելի չհղաւ գոյացնել, եթէ կարելի չհղաւ նաեւ աղգային դատարկ սնտուկը լեցնել, սակայն այնուհետեւ սոյն պատահարը առիթ մը եղաւ որ Ապուշ Նազարը դառնայ մի երեւելի մարդ:

Նա փնտռուեցաւ. ամէնուն կողմանէ:

Խօսակցութեան նիւթ դարձաւ ամէնուրեք:

Ահա այդ հանրածանօթ Ապուշի կրթիչ պատմութիւնը, անոր կեանքն ու ասպրումները, անո՛ր, այսինքն՝ ժողովուրդին փիլիսոփայութիւնը, առանց գրականութիւն խաղալու կաշկանդումով, ժողովուրդին կեանքը՝ ժողովուրդին ոճով պիտի ջանանք դարձնել հանրութեան սեփականութիւնը, ա՛յն վըստահութեամբ, որ կարգացող հասարակութիւնն ալ պիտի չի վարձատրէ մեզ այնպէս, որպէս նշանաւոր պնակները՝ Ապուշի ամուսնութեան ֆօնտին:

Վ Ե Ր Զ

[504]

ՄԵՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՍՏԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ՝

ՀԱՄԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ԵՂՔԱՐՑ

ԹԷՎՅԻՔ ՓՈՂՈՑ ԹԻՒ 22

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ (ԵԳԻՊՏՈՍ)

Գրք 4 ԵԳԻՔ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ՝

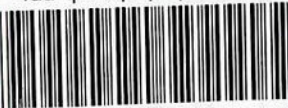
ՍԱՄ ՀԱՄԱՐԵԱՆԻ

527, Ուէսթ ժիւնօ Ավընիւ

ՄԻԼՈՒԹԻ ՎԻՍՔԱՆՍԸՆ

ՆԵՐՍԷՍ ՂԵԶԻԿԻԱ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
NERSES GHAZIKIA
ALEXANDRIE

ԳԱՍ Հիմնադրար Գիտ. Գրադ.

220057195